

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Klára Schumannová

Postava diktátora v románech M. Á. Asturiase *Pan prezident* a M.

V. Llosy *Kozlova slavnost*

The character of a dictator in the novels of “El señor presidente” by M. Á. Asturias and “The Feast of the Goat” by M. Vargas Llosa

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce, paní Mgr. Doře Polákové, Ph.D., za odbornou práci, užitečné rady a čas věnovaný mé práci.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. 7. 2013

.....
Klára Schumannová

Klíčová slova (česky)

Postava, diktátor, M. A. Asturias, M. Vargas Llosa

Klíčová slova (anglicky):

Character, dictator, M. A. Asturias, M. Vargas Llosa

Abstrakt (česky)

Tato bakalářská práce zkoumá romány s diktátorskou tematikou, které jsou typické pro hispanoamerickou literaturu. Zaměřuje se na postavu diktátora ve dvou románech hispanoamerické literatury: postavu diktátora Rafaela Trujilla v Kozlově slavnosti Maria Vargase Llosy a postavu Manuela Estrada Cabrery v Panu prezidentovi Miguela Ángela Asturiase. V teoreticky zaměřené části se práce zabývá pojmem diktatury a nedemokratických režimů. Dále je popsána situace Latinské Ameriky ohledně diktatur, a především se zabývá tradicí románů s diktátorskou tematikou, jejich objevením a typologií. Následující část je více praktická a zaměřuje se již na konkrétní díla, v nichž zkoumá, kromě okolností vzniku díla a historických souvislostí, literární zobrazení diktátora a jeho režimu, vykreslení atmosféry a také stylistické prostředky využívané pro autentické popisy vládců. Závěrečná kapitola srovnává oba diktátory.

Abstract (in English):

This Bachelor's Thesis examines the novels that have the figure of a dictator as their theme, which is typical for Hispano American literature. It focuses on the character of a dictator in the two novels of Hispano American literature: the dictator Rafael Trujillo in „The Feast of Goat“, written by Mario Vargas Llosa and the character of Manuel Estrada Cabrera in „El Señor Presidente“, written by Miguel Ángel Asturias. In the theoretical part, the thesis is concerned with the term „dictatorship“ and with anti-democratic regimes as such. Furthermore, the circumstances of Latin America regarding the dictatorship are described; and, above all, the thesis examines the tradition of the novels with the figure of a dictator as their theme, their discovery and typology. The following part is more practical and concentrates on the actual novels, in which it examines, apart from the circumstances surrounding the writing of the novels and the historical context, also the literary description of a dictator and of his regime, the depiction of the atmosphere and also the stylistic devices used for the authentic descriptions of the rulers. The final chapter compares the both dictators.

OBSAH

ÚVOD, VYMEZENÍ CÍLE A METODIKY	7
1 Vymezení pojmů	9
1.1 Diktatura	9
1.2 Obraz diktatury v literatuře	12
2 Kozlova slavnost	16
2.1 Charakteristika románu	16
2.2 Historické souvislosti	17
2.3 Trujillo v románu	19
2.3.1 Mýtus	20
2.3.2 Trujillo Spasitel	23
2.3.3 Praktiky	27
2.3.4 Vražďení, mučení	30
2.3.5 Atmosféra	33
2.4 Stylistika	35
3 Pan prezident	39
3.1 Charakteristika románu	39
3.2 Historické souvislosti	40
3.3 Postava prezidenta	42
3.3.1 Zobrazení pana prezidenta	43
3.3.2 Praktiky	46
3.3.3 Absurdita	48
3.3.4 Atmosféra	51
3.4 Stylistika	52
SROVNÁNÍ DIKTÁTORŮ A ZÁVĚR	60
RESUMÉ	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	66

ÚVOD, VYMEZENÍ CÍLE A METODIKY

Cílem této bakalářské práce je pojednat o románech s diktátorskou tematikou a zaměřit se na postavu diktátora ve dvou dílech, které si jsou vzdálené nejen časově, ale i stylisticky: *Pan prezident* Miguela Ángela Asturiase a *Kozlova slavnost* Maria Vargase Llosy. Romány s diktátorskou tematikou se začaly psát již v první polovině 19. století a jsou silně spjaty s konkrétní historií daných států Latinské Ameriky. V první kapitole se proto budu věnovat definování pojmů důležitých k pochopení celkové problematiky: diktatura a nedemokratické režimy. Kromě toho stručně pojednám i o typech diktatur, o diktaturách v Latinské Americe a o objevení románů s touto tematikou, ke kterému došlo po získání nezávislosti jednotlivých států. Nejdříve se, tak jako v realitě, objevily postavy caudillů a následně postavy diktátorů. Také se budu věnovat důvodům psaní těchto románů a stručné typologii a ukážu, že existují rozdíly mezi zobrazením diktátora v prvních dílech a v pozdějších, vzhledem k tomu, že v prvních dílech diktátor není hlavní, centrální postavou. Navíc v těchto prvních dílech se ještě neobjevuje konkrétní diktátor, ačkoliv je pravda, že romány se začaly psát jako kritika proti konkrétním vládcům. Nicméně, zatím se jedná o archetyp diktátora, který by se mohl objevit v jakékoliv zemi Latinské Ameriky. To ovšem neznamená, že v pozdějších dílech, ve kterých již figuruje konkrétní diktátor, by se tato postava nemohla aplikovat i na ostatní státy.

V dalších kapitolách se zaměřím již na konkrétní díla, *Kozlovu slavnost* a *Pana prezidenta*. V každé z těchto kapitol nejdříve pojednám o okolnostech napsání románu. Již od začátku je zřejmý jeden hlavní rozdíl: Miguel Ángel Asturias zažil diktaturu, o které píše a píše tedy z vlastní zkušenosti, zatímco Vargas Llosa, ačkoliv byl svědkem diktatury Juana Velasca Alvarada v Peru a dalších nedemokratických vlád, píše o vládě Rafaela Trujilla, kterou sám nezažil. Naopak, Vargas Llosa strávil mnoho času studiem Trujillova režimu, díky čemuž si mnozí myslí, že *Kozlova slavnost* je pouze historický román, což se pokusím vyvrátit. Kromě toho se budu zabývat i historickými souvislostmi a vládou Estrada Cabrery a Rafaela Trujilla ve skutečnosti. Následně se zaměřím na zobrazení diktátora v románu, na praktiky jeho režimu a na atmosféru, kterou tento vládce vyvolává.

Nakonec pojednám o stylistických prostředcích, které autoři používají. V případě *Kozlovy slavnosti* se zaměřím na hry s časem, střídání vypravěčů, vnitřní monolog, "vasos comunicantes", ženu jako hlavní postavu a v případě *Pana prezidenta* to bude samozřejmě vliv surrealismu a snů, zvukomalebnost, metafory, bestializace, esperpentická deformace a opakování. V těchto kapitolách budu uvádět ukázky jak ze španělských verzí, tak z českých

překlady, konkrétně budu využívat překlady Petra Zavadila a Zdeňka Šmída. Na základě těchto ukázek se pokusím ukázat, jací byli tito diktátoři a jejich režimy. Citace z odborné literatury budou mé vlastní překlady a v poznámkách pod čarou vždy uvedu originál citace.

V poslední, závěrečné kapitole pojednám o rozdílech mezi těmito dvěma romány, ale především mezi postavami diktátorů a jejich literárním zobrazením. Uvidíme, že *Pan prezident* se liší od *Kozlovy slavnosti* především způsobem zobrazení vládce a zatímco v jednom z děl je důležitější obsah a děj, v druhém je důležitější forma a stylistika. Ukážu, že o každém z obou diktátorů se dozvíáme informace jinou formou, každý vystupuje jiným způsobem a každý vládne jiným způsobem. Jedno z děl je román o diktátorovi, zatímco druhé z nich je román o diktatuře a já se pokusím dokázat, že mezi těmito dvěma typy románů je obrovský rozdíl.

1 Vymezení pojmů

Na počátku své práce bych se ráda zaměřila na vymezení historických okolností vzniku diktatur a literatury o nich pojednávající, a proto je nejdříve třeba vymežit určité pojmy.

1.1 Diktatura

Lze říct, že diktatura je jedním z mnoha nedemokratických způsobů vlády. Existuje mnoho druhů a typů nedemokratické vlády, které se podle politologa Stanislava Balíka rozlišují buď podle historického, nebo podle obsahového kritéria, tato kritéria se však kříží.¹ Vlády definované obsahovým kritériem jsou nadčasové a nevztahují se nutně jen k určité historické epoše. Mezi tyto formy vlády řadí autokracii, diktaturu, oligarchii, plutokracii a teokracii.² Naproti tomu, formy vlády, které souvisí s konkrétní historickou epochou, jsou absolutismus, autarchie, despocie a tyranie. Do této skupiny Balík řadí také autoritarismus a totalitarismus.³ Zabývá se jimi ale zvlášť, jelikož na rozdíl od ostatních historických forem vlády jsou tyto jevy spjaty výhradně s 20. stoletím. Totalitarismus je forma vlády, která klade důraz na totální ovládnutí země. Existuje jediná oficiální ideologie, kterou musí všichni přijímat a jak politický, tak společenský život je řízen jednou jedinou politickou stranou, jejíž šéf má největší moc ve státě, jelikož ani prezident, ani vláda ve skutečnosti žádnou moc nemají. Tato strana má absolutní moc nad vším: nad armádou, nad hospodářstvím, nad kontrolou osob. Navíc, všechny prostředky masové komunikace jsou kontrolovány a jsou využívány k šíření ideologie. Ke kontrole společnosti navíc slouží tajná policie, která často využívá teror.⁴ Příklady jsou komunismus, fašismus a nacismus.⁵ Autoritativní režimy jsou „politické systémy s limitovaným politickým pluralismem, bez vybroušené a vedoucí ideologie, zato s typickou mentalitou, bez extenzivní či intenzivní politické mobilizace (vyjma některé etapy jejich vývoje), ve kterých vůdce či výjimečně malá skupina uplatňuje moc uvnitř formálně špatně definovaných, avšak předvídatelných hranic.“⁶ Autoritativní režim se tedy od totalitního liší limitovaným pluralismem. Vyznačují se sice oficiální politickou stranou, která však není nejdůležitějším prvkem a není zdrojem moci. Zdrojem moci je sám vůdce. Společenské a politické organizace se nepodřizují jedinému

¹ BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, s. 16

² Tamtéž, s. 17

³ Tamtéž, s. 19

⁴ Tamtéž, s. 36-37

⁵ Tamtéž, s. 25

⁶ BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. Cit. d., s. 50

centru jako v případě totalitarismu. Naopak, režim toleruje a často i podporuje existenci dalších organizací, ovšem jen pod podmínkou, že budou respektovat podstatu režimu. Tyto režimy nechávají velký prostor církvím, univerzitám, i soukromému podnikání, a dokonce dávají prostor i legální opozici. Tato opozice však nekritizuje vůdce režimu a přijímá jeho vládu a její podobu.⁷ Příklady autoritativních režimů je například Španělsko za vlády Franca, Chile za Pinocheta či Perónova Argentina.⁸

Co mají tyto dvě formy vlády společného, je jejich nedemokratičnost, stejně jako v případě diktatury. Existuje mnoho definic diktatury, které se mohou drobně lišit, ale v tom základním se shodují s definicí uznávané encyklopedie *Britannica*, která diktaturu definuje jako „formu vlády, ve které jedna osoba nebo malá skupina osob mají absolutní moc bez účinných ústavních omezení.“⁹ Giovanni Sartori říká, že diktatura je „neústavní vláda, která spočívá ve zfalšování existující ústavy nebo vytvoření ústavy nové, dovolující vládcům dělat, co se jim zachce.“¹⁰ Slovo diktatura pochází z latiny a sloveso *dictare* znamená diktovat, rozkazovat¹¹ a samotná forma vlády pochází ze starodávného Říma. Tímto termínem se označovalo dočasné svěření vlády do rukou vůdce, který měl neomezenou moc, aby mohl zabránit státní krizi. Samozřejmě diktatura v době Římské republiky byla velmi odlišná od moderních diktatur. První, kdo se začal zabývat diktaturou v moderním slova smyslu, byl francouzský politický myslitel Louis Blanqui, který je považován za inspirátora Karla Marxe. Blanqui považoval diktaturu za způsob vykonávání moci. Nicméně, za typ státního uspořádání se začala považovat až po nástupu fašismu v Evropě.¹²

Typy diktatur

Není jednoduché jasně stanovit typy nedemokratických vlád a typy diktatur, jelikož každý autor má jiný názor, zohledňující jiná hlediska. Kromě *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* Stanislava Balíka a Michala Kubáta budu vycházet také z díla Natashy Ezrow a Ericy Frantz *Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leader*. V této práci autorky rozdělily moderní diktatury do pěti skupin. První z nich je diktatura vojenská, která se vyznačuje vládou profesionálního vojska, díky kterému může upevňovat svoji moc a prosazovat svou vůli. Příkladem může být vojenská vláda Juana Peróna v Argentině, vojenská diktatura v Peru v letech 1968-1980

⁷ BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. Cit. d., s. 52 - 53

⁸ Tamtéž, s. 57

⁹ *The new encyclopaedia Britannica*. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 2003, s. 77 (“*Dictatorship is form of government in which one person or a small group possesses absolute power without effective constitutional limitations.*”)

¹⁰ BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. Cit. d., s. 17

¹¹ Tamtéž, s. 17

¹² Tamtéž, s. 17

nebo třeba Brazílie v letech 1964 – 1985. Balík řadí tyto vlády do skupiny byrokraticko-militaristických autoritativních režimů.¹³ Druhým typem diktatury je „diktatura jedné strany“. Jak již vyplývá z názvu, politiku ovládá jedna politická strana. Jiné politické strany mohou legálně existovat, účastnit se voleb, ale ve skutečnosti nemají žádnou moc. Typickým příkladem tohoto typu diktatury byl Sovětský svaz od roku 1917 až do roku 1991. Dalšími státy, ve kterých byly tyto diktatury, jsou Mexiko (1917-2000, PRI), Bolívie (1952-1964, MNR) a další. Třetím typem je „diktatura osobnosti“, ve které veškerá moc leží v rukou jedince. Typické pro tento typ diktatury je dosazování rodiny a blízkých přátel do vysokých funkcí. Příklady může být vláda Rafaela Trujilla v Dominikánské republice (1930 – 1961), vláda Francisca Franca ve Španělsku (1939-1979) nebo vláda otce a syna Duvalierů na Haiti (1957 – 1986). V tomto případě se Stanislav Balík s autorkami již neshoduje, jelikož pro něj vláda Duvalierů i Trujilla je příkladem tzv. sultanistických režimů, které se vyznačují extrémní formou patrimonialismu.¹⁴ Dalším typem je monarchie, tedy vláda, kterou zdědila osoba královského původu v souladu s ústavou. Mezi tento typ ale autorky neřadí ty monarchie, ve kterých je role monarchy jen ceremoniální, jako například ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska. Za příklady lze uvést vlády v Afghánistánu (1929-1973), Spojených Arabských Emirátech (1971- současnost) a v Kambodži (1953-1970). Pátým a posledním typem diktatury jsou hybridní diktatury, tedy diktatury, které mají prvky z dvou nebo více již zmíněných skupin. Kuba je od roku 1959 do současnosti příkladem kombinace diktatury osobnosti a diktatury jedné strany, Chile za vlády Pinocheta byla kombinací diktatury vojenské a diktatury osobnosti. Má-li diktatura charakteristické rysy jak vojenské diktatury, tak diktatury osobnosti i diktatury jedné strany, je nazývána „trojitá hrozba“. Příkladem byl až donedávna Egypt.¹⁵

Diktátor

Diktátor je osoba oddaná konvencím a tradicím, slepě věřící ve vlastní vyvolenou skupinu. Trestá osoby, které porušují konvence a hodnoty, které on a jeho skupina ustanovují. Je pověřčivý a paranoidní, jelikož ve všem vidí nebezpečí. Věřící ve vlastní vyvolenost a přikládá velkou důležitost sexualitě. Kromě toho přisuzuje i velkou důležitost síle, moci a dominanci. Ve skutečnosti je však nejistý a má strach, což jsou dvě emoce, které nenávidí. Proto znevažuje člověka a trestá ho, aby se on sám nestal ohroženým¹⁶.

¹³ Tamtéž, s. 57

¹⁴ Tamtéž, s. 65

¹⁵ EZROW, Natasha; FRANTZ, Erica. *Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders*. New York: The Continuum, 2011, s. 20-23

¹⁶ BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. Cit. d., s. 82-83

Diktátoři využívají sílu, intriky a podvody k získání politické moci. K jejímu udržení využívají násilí, zastrašování a potlačují základní občanské svobody. Dalšími nástroji, které často využívají, jsou tajné služby, zvědi a propaganda, díky kterým si udržují podporu veřejnosti. Jakýkoliv odpor vůči režimu, či jen jeho náznaky, ihned potlačují sami diktátoři nebo tyto represivní složky.

Diktatura v Latinské Americe

Diktatura je v podstatě charakteristickým rysem moderních dějin Latinské Ameriky. Téměř v každé zemi ve 20. století byla nastolena diktatura. Tento jev ovšem souvisí již se vznikem nezávislých států, které se osamostatnily bojem, a podobně nově vzniklé republiky fungovaly i nadále. K moci se nejprve dostali jednotlivci – většinou generálové osvobozeneckých armád, kteří využili válek k rozšíření a posílení moci, neboli caudillové. Caudillo je podle pana profesora Opatrného „představitel státu s významným ekonomickým vlivem, který se opírá se o ozbrojené síly.“¹⁷ Tento pojem se objevoval už ve středověkém Španělsku, kdy byl používán pro označení vojenského vůdce, který měl navíc i pravomoci v politice. K jisté změně významu ale došlo po válkách za nezávislost v Latinské Americe. Místo toho, aby po vyhlášení nezávislosti skutečně došlo k vytvoření fungujících demokracií, k moci se dostali tito caudillové. Za jednoho z největších caudillů bývá považován Juan Manuel Rosas, který v dnešní Argentině nastolil režim nazývaný „rosismus“.¹⁸ Prezidentem byl od roku 1835 do roku 1852. Během jeho vlády mnoho lidí, mezi nimiž byla i řada spisovatelů, odešlo do exilu. Rosas tím stál nepřímo za objevením předchůdců románů s diktátorskou tematikou. Vlády caudillů se střídaly s demokratickými vládami, státní převraty a vojenské puče nepředstavovaly nic neobvyklého. Téměř ve všech zemích byla velká nestabilita, a to jak politická, tak ekonomická, což byl základ pro vznik diktatur. Mezi těmi nejkrutějšími je třeba zmínit Trujillovu diktaturu v Dominikánské republice, vládu Juana Peróna v Argentině, Augusta Pinocheta v Chile, vládu Duvalierů na Haiti či Alfreda Stroessnera v Paraguayi. Nicméně diktátorů a diktatur bylo mnohem více.

1.2 Obraz diktatury v literatuře

Objevení románů s diktátorskou tematikou v LA

Vzhledem k tomu, že caudillové, diktátoři, politická nestabilita a nedemokratické formy vlády jsou považovány za velmi typické a dokonce charakteristické pro Latinskou

¹⁷ OPATRŇÝ, Josef. *Amerika v proměnách staletí*. Praha: Nakladatelství Libri, 1998, s. 101

¹⁸ Tamtéž, s. 502

Ameriku, není překvapivé, že se tyto postavy a jevy objevují i v hispanoamerické literatuře. Literatura zobrazuje realitu, a proto se v ní nejprve objevuje postava caudilla a následně i postava diktátora. Jak jsem již zmínila, jedny z prvních děl s touto tematikou jsou díla spisovatelů, kteří odešli do exilu za vlády Juana Rosase, tzv. "Los desterrados" (Vyhnaní). Mezi nimi je třeba zmínit tři spisovatele: Domingo Faustino Sarmiento, Esteban Echeverría a José Mármol. Nejenže ve své tvorbě vyjádřili kritiku a nesouhlas s Rosasovým režimem, ale také se v jejich dílech objevuje postava nedemokratického vládce. Napsáním *Facunda* (1845) udělal Sarmiento velký krok dopředu ve vývoji hispanoamerické literatury, jelikož se tak stal předchůdcem moderního eseje. V tomto díle se zamýšlí nad argentinskou historií i současnou situací. Kromě toho se také zabývá dichotomií civilizace – barbarství a zároveň přináší příběh caudilla Facunda Quirogy, který je ve skutečnosti obrazem Juana Rosase. Jeho dílo je proto také považováno za jakéhosi předchůdce románů o diktátorovi. José Mármol zamýšlel napsat milostný román, ale jeho *Amalia* (1851) se nakonec stala kritikou režimu. A dílo *El matadero* (Jatka, 1834 - 1840) Estebana Echeverría je ve skutečnosti paralelou Rosasova režimu. Na fungování jatek Echeverría ukazuje praktiky jeho vlády.

Způsob, jakým je diktátor zobrazován, se měnil, ale postupem času se vyčlenila samostatná skupina, samostatný typ literatury a románů. Romány, ve kterých figuruje rytíř jako hlavní postava, nazýváme romány rytířskými; romány, ve kterých se objevuje region Latinské Ameriky jako vlastní protagonista, se řadí do proudu regionalismu, a proto vzhledem k důležitosti, kterou si romány o diktátorech vydobýly, můžeme jako další typ pojmenovat "romány o diktátorech".¹⁹ Vzhledem k tomu, že se tyto romány pší již od poloviny 19. století, je mezi nimi mnoho rozdílů; jednu věc ale mají společnou, a to postavu diktátora. „Ačkoliv se jedná o literární výtvořy s odlišným pohledem na svět, estetickým hlediskem a literárními postupy, postava diktátora se objevuje ve všech.“²⁰

Většina literárních vědců a kritiků se shoduje na tom, že tento typ literatury se objevuje v 19. století po vzniku nezávislých států a za první literární dílo s tématem diktátora (po *Facundovi*, který je spíše jeho předchůdce) se považuje *El matadero* Estebana Echeverría či Mármolova *Amalia*.²¹ Ale *El matadero* bývá považováno spíše za první literární formulaci diktátorské tematiky, zakládajícím románovým dílem se tedy označuje *Amalia*.

¹⁹ ZULUAGA, Conrado. *Novelas del dictador, dictadores de novela*. Bogotá: Carlos Valencia Editores, 1977, s. 11.

²⁰ PACHECO, Carlos. *Narrativa de la Dictadura y Crítica Literaria*. Caracas: Fundación Centro de Estudios Latinoamericanos Rómulo Gallegos, 1987, s. 20 ("Se trata de criaturas literarias que responden a visiones de mundo, actitudes estéticas y procedimientos literarios casi completamente diversos. Sin embargo, el tema del dictador hispanoamericano es común a todas ellas.")

²¹ Tamtéž, s. 36

Jedním z prvních románů je také *Tyrano Banderas* (*Tyrann Banderas*, 1926) Valle-Inclána. Ačkoliv byl Valle-Inclán Španěl, námět tohoto románu by se dal aplikovat na jakoukoliv latinskoamerickou zemi. Valle-Inclán začal psát v roce 1925 román *Novela de Tierra Caliente*, který my známe pod názvem *Tyrano Banderas*. Pod tímto názvem byl vydán roku 1926.²² Ačkoliv se mezi první díla diktátorské literatury řadí *Amalia* a *El matadero*, *Tyrano Banderas* je prvním románem o diktatuře, ve které je diktátor centrální, hlavní postavou.²³ Conrado Zuluaga dokonce považuje toto dílo za nejlepší, jelikož podle něj zachycuje realitu a vyvolává atmosféru diktatury, která se pro ni stává typickou.²⁴

V roce 1946 publikuje Miguel Ángel Asturias významné dílo, *El señor presidente* (*Pan prezident*). Následuje *El Reino de este mundo* (*Království z tohoto světa*, 1949) od Aleja Carpentiera a *El Gran Burundín Burundá ha muerto* (*Velký Burudum Burunda zemřel*, 1952) od Jorge Zalamey a řada dalších, například *El otoño del patriarca* Garcíi Márqueze (*Podzim patriarchy*, 1975) nebo *Yo el Supremo* (*Já nejvyšší*, 1974) Augusta Roa Bastose. V těchto románech, které se uvádí jako typické příklady románů o diktátorech, vystupuje diktátor jako centrální postava, jako spojující element celého románu, který se pohybuje nad všemi událostmi a celým prostorem, díky němu dílo ožívá.²⁵

Důvody psaní románů o diktátorech

Pacheco se hlouběji zajímá o důvod, proč se autoři posledních století rozhodli zabývat tématem diktatury a diktátora. První důvod se snaží pochopit na konkrétním příkladu spisovatelů z oblasti Río de la Plata – Echeverría, Mármol, Alberdi, Sarmiento, kteří „viděli v psaném slově a hlavně v literární fikci zbraň k obžalobě a k mobilizaci proti tyranovi.“²⁶ Autoři pomocí literatury bojovali proti nepřátelskému nedemokratickému režimu, který potlačoval osobní i lidské svobody. Dalším důvodem pro psaní tohoto typu literatury je charisma či osobní přitažlivost diktátora.²⁷ Jisté osobní kouzlo je v menší nebo větší míře přisuzováno všem caudillům a diktátorům. Měli sílu, moc a především, měli vliv na lidi v zemi, které vládli a stejně tak mají vliv i na autory. Jisté je, že to jsou postavy takřka ideální pro literární zpracování díky svým životním příběhům a typickým rysům chování a své vlády. Pacheco se také zajímá o to, proč autoři píšou spíše o diktátorech z první poloviny 20. století a starších a nezaměřují se na ty aktuální. Vysvětlení je prosté. Za prvé, kdyby autoři psali

²² ZULUAGA, Conrado. Cit. d., s. 12

²³ Tamtéž, s. 12

²⁴ Tamtéž, s. 15

²⁵ Tamtéž, s. 15

²⁶ Tamtéž, s. 29 (‘‘Vieron en la palabra escrita y en la ficción literaria en particular un arma de denuncia y movilización contra el tirano.’’)

²⁷ Tamtéž, s. 30

o aktuálních diktátorech, neměli by dostatečný odstup a nemohli by tak vidět vše z historické perspektivy. Také většinou nechtějí, a ani nemohou, kritizovat stávající tyranizující režim, aby se nedostali do problémů a jako třetí důvod uvádí Pecheco to, že diktátoři druhé poloviny 20. století nejsou tak charismatičtí jako ti dřívější: „Není pochyb, že co se týče zdrojů, Trujillo, Gómez nebo Estrada Cabrera jsou pro romanopisce tematicky mnohem lákavější než nevýrazný Pinochet nebo nahraditelný Videla.“²⁸ Třetím a posledním důvodem je „typický latinskoamerický“ charakter diktátora a snaha zachytit jakýsi archetyp latinskoamerického vládce.²⁹ K této otázce se vyjadřuje i Ángel Rama, který říká: „Vypravěči se nesnaží vyzdvihnout diktátory a jejich pomocníky na nebe, nýbrž se snaží pochopit nedávnou minulost, jejíž stín dopadá až dodnes.“³⁰

Základní typologie románů o diktátorech

Již jsem zmínila, v prvních románech o diktatuře (*Amalia*, *El matadero*) se neobjevuje diktátor jako hlavní postava. Naopak diktátor vytváří jakousi atmosféru, většinou plnou strachu, která se stává onou hlavní postavou a uvádí věci do pohybu. To tvrdí i Gregory Zambrano, který se ve své práci *Mario Vargas Llosa y la política de la violencia en América Latina* věnuje mimo jiné i rozdělení této literatury do dvou hlavních skupin: v jedné diktátor není centrální postavou a v té druhé už jí je.³¹ V některých románech je diktatura jen na pozadí a někdy je hnacím motorem všech akcí, ale od románů druhé skupiny se liší tím, že diktátor je popisován jen zvnějšku, nevíme, co si diktátor myslí, co cítí. „Nikdy nevstoupíme do jeho psychologie, do jeho hlubokých myšlenek, tak jako do nich vstupujeme ve vzorových románech o diktátorech.“³² V této druhé skupině, do které můžeme zařadit například již zmíněné *El recurso del método*, *Yo el supremo*, *El otoño del patriarca*, je tedy diktátor ústřední postavou. Zcela jistě do této skupiny můžeme zařadit i *Kozlovu slavnost* Vargase Llosy, které se budu věnovat podrobněji v následující kapitole.

²⁸ Tamtéž, s. 30 (“No hay duda de que en términos de fuentes referenciales, Trujillo, Gómez o Estrada Cabrera resultan bocados temáticos más apetitosos para los novelistas que el gris Pinochet o el sustituible Videla.”)

²⁹ Tamtéž, s. 31

³⁰ RAMA, Ángel. *Los dictadores latinoamericanos*, s. 23, Cit. z: ZAMBRANO, Gregory. *Mario Vargas Llosa y la política de la violencia en América Latina*. s. 9. In FORGUES, Roland [ed.], *Mario Vargas Llosa, escritor, ensayista, ciudadano y político*, Lima, Editorial Minerva, 2001, pp. 277-301. [online]. [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: http://www.saber.ula.ve/bitstream/123456789/16434/1/mario_vargas.pdf (“Los narradores no buscan incorporar al panteón de las glorias nacionales a los dictadores y a sus esbirros, sino que pretender comprender un pasado reciente cuya sombra se proyecta hasta hoy.”)

³¹ ZAMBRANO, Gregory. *Mario Vargas Llosa y la política de la violencia en América Latina*. s. 4, In FORGUES, Roland [ed.], *Mario Vargas Llosa, escritor, ensayista, ciudadano y político*, Lima, Editorial Minerva, 2001, pp. 277-301. [online]. [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: http://www.saber.ula.ve/bitstream/123456789/16434/1/mario_vargas.pdf

³² Tamtéž, s. 4 (“Nunca entramos en su psicología, en sus pensamientos profundos, como sí acontece en otras novelas paradigmáticas de la narrativa del dictador.”)

2 Kozlova slavnost

2.1 Charakteristika románu

Román *Kozlova slavnost*, v originálu *Fiesta del chivo*, napsal Mario Vargas Llosa v roce 2000, tedy relativně nedávno a patří tak mezi novější romány o diktátorech. Kozel je jedna z mnoha přezdívek diktátora Rafaela Trujilla, který přímo i nepřímo vládl Dominikánské republice přes třicet let až do roku 1961, kdy byl zastřelen skupinou povstalců. Víme tedy, že jednou z hlavních postav (nejedná se totiž přímo o hlavní postavu, kterou ve skutečnosti je Urania Cabral, dcerka jednoho z Trujillových nejbližších spolupracovníků³³) bude konkrétní diktátor a tento román tak patří podle rozdělení Gregoryho Zambrana do druhé skupiny románů o diktátorech.

Kozlova slavnost je román mnoha tváří: především se jedná o historický román, ale kromě toho může být považován i za román dobrodružný, psychologický a sociologický. Pojednává o konkrétních historických osobách a událostech, díky čemuž má rysy historického románu, nemůžeme ho však chápat jako literaturu faktu, jelikož všechny postavy jsou fiktivní. Vargas Llosa vzal skutečné historické postavy a reálné události a na jejich základě pomocí literárních postupů vykreslil hrůzu, která se děla v Dominikánské republice. Musel tematiku podrobně nastudovat – sám udává, že se sbírání informací věnoval asi tři a půl roku³⁴. Navzdory tomu, že postavy odpovídají základními charakteristikami svým předlohám, autor se nám nesnaží předložit historickou práci. Studiu dějin a Trujilla se nevěnoval proto, aby později mohl napsat historiografickou práci, ale proto, aby pochopil všechny okolnosti a poznal prostředí, ve kterém se vše odehrálo. Zkoumal prostředí geografické, sociální i kulturní a na základě toho tak mohl napsat fiktivní literární dílo. Snažil se ale, aby vše, co popisuje, bylo věrohodné a mohlo se ve skutečnosti odehrát. „Nikdy jsem nepřekročil hranici toho, co vypadá věrohodně, ale, samozřejmě, kromě tohoto jediného omezení jsem pracoval s úplnou volností.“³⁵ Právě proto musel nejdříve Trujilla pochopit. Vargas Llosa sám uvádí, že *Kozlova slavnost* je jen román, není to historické dílo ani reportáž, jelikož s historickými postavami zacházel jako s vymyšlenými.³⁶ Vzhledem k tomu, že velká část knihy vypráví o osudech Trujillových vrahů, ho lze považovat za román dobrodružný. Nesmíme opomenout psychologickou stránku postav, jež je vykreslena do neskutečné

³³ WILLIAMS, Raymond L. *Vargas Llosa: otra historia de un deicidio*. 1. ed. Colonia del Valle: Taurus, 2001, s. 267

³⁴ Radio EL ESPECTADOR, Uruguay, rozhovor s M. V. Llosa. [online]. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.espectador.com/text/especial/vargasll.htm>

³⁵ Tamtéž (“En ningún caso he ido más allá de lo que parece verosímil, pero, desde luego, con esa única limitación, he trabajado con una libertad total.”)

³⁶ Tamtéž

hloubky. Kromě charakteru jsou popisovány i jednotlivé typy postav a jejich chování, jedná se tedy i o román psychologický a sociologický.³⁷

Ačkoliv to je dílo, ve kterém konkrétní diktátor zaujímá hlavní místo, podle Carlose Montanera Trujillo představuje spíše „typ“ diktátora typického pro Latinskou Ameriku, jelikož tento „typ“ by se dal přenést do ostatních latinskoamerických zemí.³⁸ To samé říká i samotný Vargas Llosa, když v rozhovoru uvádí, že:

Když člověk píše o Trujillově diktatuře, píše zároveň o všech diktaturách.

Myslím, že pokud román nemá obecnou perspektivu, není to román a stává se folklórem nebo místním svědectvím. Ačkoliv Trujillova diktatura měla samo sebou velmi charakteristické rysy, svým způsobem se v ní zobrazuje obecný fenomén autoritarismu, faktor násilí a korupce.³⁹

Román má dvě základní dějové a časové linie. První z nich se odehrává v roce 1961, tedy v roce Trujillovy smrti. Tyto pasáže nám přibližují Trujilla, jeho myšlení, osobnost, zvyky a činy přímo skrze jeho vlastní myšlenky a také prostřednictvím skupinky mladíků, kteří se ho chystají zabít. Druhá dějová a časová linie vypráví příběh Uranie Cabral, dcery bývalého Trujillova senátora. Skrze Uranii, která se po letech vrací do Dominikánské republiky, Vargas Llosa vypráví o diktatuře v dobách její největší síly, o praktikách tajných služeb a samotného vůdce, tedy o tom, co je tak typické pro latinskoamerickou historii: brutalita a krutost zosobněná jedním jediným člověkem a systémem, který tato osoba vytvořila. Kromě toho Urania vypráví vlastní smutný životní příběh, který byl poznamenán její účastí na „Kozlově slavnosti“. Dílo má navíc kruhovou strukturu, jelikož začíná i končí scénou s Uranií v hotelu Jaragua.⁴⁰

2.2 Historické souvislosti

Rafael Leónidas Trujillo y Molina byl jedním z nechvalně proslavených diktátorů Latinské Ameriky. K moci se dostal vojenským pučem v roce 1930, po kterém nastolil režim známý jako „trujillismus“. Zrušil veškeré ústavní svobody, zakázal činnost odborů a politických stran a obsadil všechna významná místa v politice i v hospodářství členy své rodiny. Založil Dominikánskou stranu, v jejímž čele stál on sám. Existovaly i jiné strany,

³⁷ MONTANER, Alberto, Carlos. *La mejor novela latinoamericana del siglo XX*, La Prensa, El diario de los nicaragüenses, 2000. [online]. [cit. 2013-01-25]. Dostupné z: <http://archivo.laprensa.com.ni/archivo/2000/septiembre/20/opinion/>

³⁸ Tamtéž

³⁹ Radio EL ESPECTADOR, Uruguay, rozhovor s M. V. Llosa. [online]. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.espectador.com/text/especial/vargasll.htm>

(“Al escribir sobre la dictadura de Trujillo, uno escribe sobre todas las dictaduras. Creo que una novela, si no tiene esa perspectiva general, universal, no es novela, pasa a ser folklóre, o un testimonio localista. Aunque la dictadura de Trujillo tuvo, por supuesto, unos matices muy típicos, de alguna manera en ella se manifiesta el fenómeno general del autoritarismo, el factor de violencia, de corrupción.”)

⁴⁰ GALLEGO CUIÑAS, Ana. *Fiesta del chivo de Mario Vargas Llosa*. Berriozar: Cénlit, 2008, s. 43

které vznikly po intervenci USA, ale existovaly jen formálně a ve skutečnosti neměly žádnou moc. Podle našeho rozdělení diktatur byl trujillismus diktaturou osobnosti, což se na jeho vládě projevovalo také tím, že povyšoval sám sebe do role zachránce a spasitele země. Hlavní město přejmenoval na Ciudad Trujillo. Chtěl, aby si všichni v Dominikánské republice byli vědomi jeho přítomnosti, a proto bylo během jeho vlády vystavěno osmnáct sedmdesát monumentů na jeho počest.⁴¹ Jeho kritikové byli zatýkáni, nebo odcházeli do exilu. Trujillo si uvědomoval rostoucí nespokojenost obyvatel a po stávce na plantážích cukrové třtiny v roce 1952 nechal vypsat volby, ve kterých zvítězil jeho bratr Héctor Bienvenido Trujillo. Je důležité říct, že Dominikánská republika byla za vlády Trujilla podporována Spojenými státy, jelikož vystupovala ostře proti komunismu. Proto opozici vůči Trujillovi posílilo vítězství Fidela Castra na Kubě. Trujillo nebyl ideolog, nešířil mezi lidmi žádnou ideologii; byl caudillem, který se snažil udržet u moci a hromadil peníze. Byl však odpůrcem komunismu, čímž se blížil fašistickým tendencím, tedy Hitlerovi a Mussolinimu. Pokusil se zabít Rómula Betancourta, prezidenta Venezuely.⁴²

V roce 1959 propuklo povstání, které vládnoucí vrstva potlačovala jen stěží (samozřejmě hlavně pomocí teroru), a které vedlo až k odstupu Hécтора Trujilla. Novým prezidentem se stal Joaquín Balaguer, ale ani tento krok situaci nezklidnil, jelikož Balaguer byl jen loutkovým prezidentem a Rafael Trujillo ovládal politiku a zemi i nadále až do své smrti. Pod nátlakem USA ostatní členové rodiny odjeli ze země.

Během své vlády nechal Trujillo zabít až pětadvacet tisíců haitských přistěhovalců⁴³, svými nepřáteli prý krmil žraloky a loajalitu svých spolupracovníků zkoušel tím, že po nich vyžadoval, aby mu umožnili strávit noc s jejich manželkami a dcerami.⁴⁴ Byl také neslavně známý zavedením nových mučících metod, jako například elektrického křesla s napětím tak nízkým, že k smrti docházelo velmi pomalu, tzv. „rákosek“ (elektrické tyče), zařízení na vytrhávání nehtů, nádrží plných pijavic a tzv. „chobotnice“ (elektrické zařízení s mnoha chapadly, která se připevňovala na hlavu).⁴⁵ Typickým nástrojem Trujillovy diktatury byla tajná policie. Po městě se pohybovali černými Volkswageny a jejich vůdcem byl plukovník Johnny Abbes García. Trujillo obdivoval Hitlera a jeho boj za čistotu ras. Chtěl proto „vybělit“ Dominikánskou republiku, přičemž sám „tajně používal make-up, aby si zesvětlil pokožku, která měla tmavší odstín, protože jeho babička byla černá.“⁴⁶ Nenáviděl

⁴¹ SHAW, Karl. *Šílenství mocných*, Přel. Zdeněk Hajník, Praha: Metafora, 2005, s. 62

⁴² WILLIAMS, Raymond L. Cit. d., s. 271

⁴³ SHAW, Karl. Cit. d., s. 24

⁴⁴ Tamtéž, s. 23

⁴⁵ Tamtéž, s. 6

⁴⁶ Tamtéž, s. 14

jakoukoliv kritiku. Kdokoliv si dovilil ho kritizovat, byl pronásledován a většinou mučen a zabit, jako se tomu stalo v případě španělského profesora, který napsal práci o Trujillových praktikách. Tajná policie ho našla ve Spojených státech, odvezla ho do Ciudad Trujillo, kde ho přivázali za nohy a pomalu potápěli do kotle s vařící vodou.⁴⁷

2.3 Trujillo v románu

„Trujillo je v díle zobrazen jako d'ábelská postava, zmítaná mezi charismem a brutalitou, jejíž hlavní starostí je moc a mužnost. Vargas Llosa ho zobrazuje jako d'ábelské stvoření, ze kterého vyzařuje zlo.“⁴⁸

Profesorka Ana Gallego Cuiñas, autorka tohoto prohlášení, se zabývá otázkou názvu díla a říká, že za výběrem názvu stojí více motivů. Prvním z nich může být fakt, že kozel je jeden z typických dominikánských pokrmů. Dalším důvodem může být to, že se Trujillovi po jeho smrti říkalo touto přezdívkou, která je spojená se silným sexuálním významem, jelikož kozel symbolizuje mužnost díky svým obrovským varlatům.⁴⁹ Také podle Raymonda Williamse tato přezdívka odkazuje k důležitosti sexuální nadvlády a k machismu, který byl v Latinské Americe velmi silný a i nadále zůstává přítomný. „Nejenže diktátor v tomto románu využívá sex jako nástroj moci [...], ale také ho využívá k ponižování žen, takže machistický stát v *Kozlově slavnosti* má znatelně vážnější dopady na ženy než na muže.“⁵⁰ Toto jméno také může být použito proto, že kozel v lidové tradici představuje d'ábla a ztělesňuje zlo, což lze vidět i na středověké italské fresce, kterou vybralo nakladatelství Alfaguara na přebal knihy.⁵¹ Ve středověké ikonografii má kozel atributy d'ábla a odkazuje na čisté zlo.⁵² Navíc kniha začíná citací ze slavného karibského *merengue*, jehož text si dominikánský lid opravil po Trujillově smrti: „Lid s nadšením slaví kozlovu slavnost dne 30. května.“⁵³ Jak vidíme, v této citaci se objevuje i slovo „slavnost“ (fiesta), což může být jeden z důvodů pro použití i tohoto slova v názvu románu. Anebo je možné, že toto slovo bylo vybráno kvůli tomu, že vyjadřovalo čest, která se dostávala ženám pozvaným k Trujillovi, stejně jako Urania. Nicméně, slovo „fiesta“ se objevuje v titulech dalších románů o diktátorovi: například v povídce Borgese a Bioeye Casarese *La fiesta del*

⁴⁷ Tamtéž, s. 17

⁴⁸ GALLEGO CUIÑAS, Ana. Cit. d., s. 55 (‐En la obra, Trujillo es delineado como un personaje diabólico, entre carismático y brutal. Sus principales preocupaciones son el poder y la virilidad. Vargas Llosa lo presenta como un ser diabólico a partir del cual emana el mal.‑)

⁴⁹ Tamtéž, s. 38

⁵⁰ WILLIAMS, Raymond L. Cit. d., s. 275 (‐El dictador de esta novela no sólo utiliza el sexo como un instrumento de poder [...], sino también para humillar mujeres de tal forma que la república machista en La Fiesta del Chivo tiene efectos marcadamente más graves para las mujeres que para los hombres.‑)

⁵¹ GALLEGO CUIÑAS, Ana. Cit. d., s. 38

⁵² Tamtéž, s. 55

⁵³ Tamtéž, s. 38 (‐El pueblo celebra con gran entusiasmo la fiesta del chivo el 30 de mayo.‑)

monstruo (Slavnost zrůdy).⁵⁴ Také se může vztahovat k oslavě diktatury či k oslavě vraždy Dobrodince.⁵⁵

Čtenář v románu má možnost sledovat dva různé Kozly. Trujilla v nejlepších letech, jako maniakálního vojenského vůdce a zároveň i v posledních letech, kdy mu už zdraví neslouží a sexuální moc je pryč.⁵⁶ Má dokonce možnost sledovat Trujilla během posledního dne před smrtí. Skrze jeho vzpomínky a skrze myšlenky a rozhovory Uranie se dozvídáme o Trujillovi a jeho diktatuře v plné síle. V těchto částech Vargas Llosa popisuje většinu z výše zmíněných historických faktů, jak ještě dále uvidíme.

2.3.1 Mýtus

Trujillo byl muž, o kterém existovala celá řada mýtů a pověr. A autor „rozvíjí lidové mýty vytvořené o skutečném Trujillovi z masa a kostí.“⁵⁷ Říkalo se, že nikdy nespí, že se nikdy neunaví, nikdy se nepotí. Ale to vše byl jen výsledek dokonalé sebekontroly, kterou byl posedlý. Ovládal a kontroloval všechny a všechno. Jeho dny byly vždy pečlivě naplánovány do nejmenších podrobností, každá minuta každého dne měla své určení. Jak se nakonec ukázalo, jeho pečlivost a posedlost pravidly ho dovedla ke smrti. “¿Por qué se ponía este uniforme de diario para la Casa de Caoba? No sabía. Esa pasión por los ritos, por la repetición de gestos y actos que abrigaba desde joven⁵⁸.“ („Proč si oblékal každodenní uniformu, když jel do Mahagonového domu? Neví. Z vášně pro obřady, pro opakování gest a činů, na něž si potrpěl odmlada.“)⁵⁹ Rafael Trujillo každý den vstával ve čtyři hodiny ráno – ani o minutu dříve, ani později. “Las cuatro menos diez. [...] Tenía unos minutos todavía, pues, maniático de la puntualidad, no saltaba de la cama antes de las cuatro.“(s. 24) („za deset minut čtyři [...] zbývalo mu ještě několik minut, protože jako správný maniak dochvilnosti nikdy nevyskočil z postele před čtvrtou.“(s. 18)) Disciplíně se naučil u mariňáků, které obdivoval, a byl jim za ni vděčný. Stačilo mu tedy jen několik málo hodin spánku a tak tomu bylo vždy, i po nocích strávených bujarou zábavou. “Su capacidad de recuperación física, con un mínimo de reposo, contribuyó a su aureola de ser superior.“(s. 26) („Jeho schopnost dát se zase dohromady s minimem odpočinku přispěla k jeho pověsti vyšší bytosti.“(s. 20)) Poté Trujillo vždy věnoval půl hodinky sportu – patnáct minut šlapal na rotopedu a dalších patnáct minut vesloval na svém trenažéru. Během cvičení se potil, čímž vyvracel další mýtus,

⁵⁴ Tamtéž, s. 39

⁵⁵ WILLIAMS, Raymond L. Cit. d., s. 270

⁵⁶ Tamtéž, s. 269

⁵⁷ Tamtéž, s. 271 (“*Desarrolla la mitología popular creada alrededor del Trujillo histórico de carne y hueso*“)

⁵⁸ VARGAS LLOSA, Mario. *La fiesta del chivo*. 14. ed. Madrid: Alfaguara, 2002, s. 365

⁵⁹ VARGAS LLOSA, Mario. *Kozlova slavnost*. Přel. Petr Zavadil, Vyđ. 1. Praha: Mladá fronta, 2006, s. 292

který mezi lidmi koloval o jeho osobě. "No sudaba si no quería. Pero, en la intimidad, cuando hacía sus ejercicios, daba permiso a su cuerpo para que lo hiciera." (s. 29) („Nepotil se, pokud nechtěl. Ale v soukromí, když cvičil, svému tělu povoloval.“ (s. 22) Oblékal se každý den velmi pečlivě, ačkoliv neměl žádnou uniformu, kterou by nosil každý den. Společným rysem jeho oblečení byla snad jen dokonalost, uhlazenost a perfektní čistota. Na ruce nosíval duhový drahokam. Někteří říkali, že se jedná o amulet, který Trujillo získal od haitského čaroděje, který ho má ochránit před nepřítelem. Vždy byl perfektně upraven a to samé očekával od ostatních.

No admitía la dejadez, el desorden, en ningún oficial o raso de las Fuerzas Armadas, pero, entre los ayudantes, el cuerpo encargado de su custodia, un botón caído, una mancha o arruga en el pantalón o guerrera, un quepis mal encajado, eran faltas gravísimas, que se castigaban con varios días de rigor y, a veces, expulsión y retorno a los batallones regulares. (s. 38)

(Nepřipouštěl ledabylost a nepořádek u žádného důstojníka nebo vojína ozbrojených sil, ale u gardistů z jednotky určené k jeho ochraně byl každý utržený knoflík, každá skvrna či záhyb na kalhotách nebo na blůze, každý špatně nasazený baret nesmírně závažným prohřeškem, který se trestal několika dny vězení a občas vyhazovem a zpětným převelením k obyčejným praporům. (s. 29))

Trujillo byl nedůvěřivý, pověřčivý (například věřil, že pokud do své pracovny nevstoupí přesně v pět hodin, stane se něco špatného), posedlý řádem a pravidelností a mimo jiné byl také plný předsudků. Ačkoliv miloval svou matku, styděl se za její, a tím pádem i za svůj původ, jelikož jako potomci haitských přistěhovalců zdělili tmavou kůži “algo que, pese a quererla tanto, nunca dejó de avergonzarlo.” (s. 367) („za což se nikdy nepřestal stydět, přestože ji tolik miloval.“ (s. 293)) Prošel vojenskou školou s mariňáky a nestal se z něj intelektuál ani básník, kterými ve skutečnosti opovrhoval.

En el escalafón, por orden de méritos, en primer lugar, los militares. Cmuplen, intrigan poco, no quitan tiempo. Después, los campesinos. En los bateyes y bohíos, en los centrales, está la gente sana, trabajadora y con honor de este país. Después, funcionarios, empresarios, comerciantes. Literatos e intelectuales, los últimos. (s. 294-295)

(Na mém žebříčku jsou podle zásluh na prvním místě vojáci. Plní rozkazy, moc neintrikují, neobírají o čas. Pak venkované. Na návsích, v chatrčích a v cukrovarech žijí zdraví, pracovití a čestní lidé této země. Potom úředníci, podnikatelé, obchodníci. Literáti a intelektuálové jsou na posledním místě. (s. 234))

Jediný román, který kdy četl, je *Quo Vadis?*, jehož hlavnímu hrdinovi Petroniovi se snažil často přiblížit a na něhož často myslel. Chtěl se nechat hýčkat jako on.

Kromě dokonalého zjevu měl Trujillo dokonalý i projev – ”Tan cuidadoso, refinado, elegante en el hablar –un encantador de serpientes cuando se lo proponía“(s. 71) („Pečlivý, jemný, elegantní – úplně zařikávač hadů, když to potřeboval“(s. 54-55)), vždy věděl, jak má mluvit, aby získal to, po čem touží. Ale když chtěl, mluvil jako pravý macho, pravý Dominikánec, tak, jak se mluví na plantážích, v továrnách a v nevěstincích. ”En ocasiones, el Jefe podía ser bárbaramente vulgar y repetir las rechinantes palabrotas de su juventud, cuando era mayordomo de haciendas en San Cristóbal o guardia constabulario.“(s. 71) („Příležitostně uměl být vůdce strašně vulgární a opakoval vzteklé nadávky ze svého mládí, když dělal správce na haciendách v San Cristóbalu nebo konstábla.“(s. 55))

Sexuální moc a síla byla pro Trujilla velmi důležitá, stejně jako sex samotný, což zmiňuje i Raymond L. Williams ve své práci zaměřené na všechna díla Vargase Llosy, když říká: „Jedná se o román krutosti nejen politické, nýbrž i krutosti sexuální.“⁶⁰ Sexuální touhy jednotlivců jsou velmi důležité a v případě Trujilla byly jakýmsi hnacím motorem, který ho hnal vpřed, a který stál za celou řadou jeho rozhodnutí. Sexuální touha nejenže napomohla vrahům dovést do konce plán na Trujillovo zavraždění (podle barvy jeho uniformy poznali, že jede na místo, kam si vodil ženy a dívky), ale především stála za příběhem Uranie. „Sjednocujícím prvkem celého děje je Uraniino hledání, která touží pochopit svou vlastní minulost.“⁶¹

Další legenda, která se o něm šířila, byla síla jeho pohledu. ”Una mirada que nadie podía resistir sin bajar los ojos, intimidado, aniquilado por la fuerza que irradiaban esas pupilas perforantes, que parecía leer los pensamientos más secretos, los deseos y apetitos ocultos, que hacía sentirse desnudada a las gentes.“(s. 47) („Pohled, který nikdo nemohl vydržet, pokud nesklopil oči, ustrašený, pokořený silou, jež vyzařovala z těch pronikavých zornic, pohled, který jako by četl nejtajnější myšlenky, skryté touhy a chuti, který lidem vnucoval pocit, že jsou nazí.“(s. 35) O jeho pohledu se měla později přesvědčit i Uranita: ”Una mirada que escarbaba, que iba hasta el fondo. Sonreía, muy galante, pero esa mirada me vació, me dejó puro pellejo. Ya no fui yo.“(s. 502), „Pohled, který se zářval, který pronikal do hloubky. Galantně se usmíval, ale ten pohled mě vyprázdnil, vzal mi úplně všechno. Už jsem to nebyla já.“(s. 402)

⁶⁰ WILLIAMS, Raymond L. Cit. d., s. 268 (”Se trata de una novela de truculencia no sólo política, sino sexual.”)

⁶¹ Tamtéž, s. 268 (”Lo que cataliza la trama total es la búsqueda por parte de Urania, quien anhela entender su pasado personal.”)

V celé knize se objevují narážky na Trujillův hlas a kromě případů, kdy autor používá slova jako „řekl“, či „prohlásil“, se velmi často objevují výrazy jako například „zapištěl“: „Chilló la meliflua vocecita del Benefactor“(s. 292) „zapištěl dobrodincův medový hlas“(s. 232). Hned tedy v popisu jeho postavy můžeme najít absurdnost, karikaturu, zdeformovanou realitu. Kozel se prezentoval před lidmi jako nadčlověk, osoba bez jediné chyby schopná všeho. Vystupoval jako elegantní muž s vytříbeným chováním, pronášel na první poslech krásná slova, ale pronášel je jako zvíře. Můžeme tu tedy spatřit jistou bestializaci, kterou proniká na povrch skutečný Kozel.

2.3.2 Trujillo Spasitel

Trujillo považoval sám sebe za spasitele, za největší přínos pro Dominikánců v historii jejich státu, za zachránce. „No gracias a ella, sino a él, como todo lo que ocurría en este país hacía tres décadas. Trujillo podía hacer que el agua se volviera vino y los panes se multiplicaran, si le daba en los cojones.“(s.28) („...díky němu. A tak je to v téhle zemi už po tři desetiletí se vším. Trujillo může udělat z vody víno a rozmnožit chléb, kdyby si to umanol.“(s. 21)) Cítil se „tan amarrado a este país de malagradecidos, cobardes y traidores. Porque, para sacarlo del atraso, el caos, la ignorancia y la barbarie, se había teñido de sangre muchas veces. ¿Se lo agradecerían en el futuro estos pendejos?“(s. 97-98) („spoutaný s touto zemí plnou nevděčníků, zbabělců a zrádců. Protože než ji vytáhl ze zaostalosti, chaosu, nevědomosti a barbarství, musel se mockrát potřísnit krví. Budou mu za to ti darebáci v budoucnosti vděční?“(s. 75-76)

Není možné popřít, že skutečně pro Dominikánců udělal řadu pozitivních změn. Nechal vystavět cesty, mosty, továrny a provedl řadu změn v politice, hospodářství, ve vojenství. Měl velkou skupinu příznivců, alespoň ze začátku. „Todos creían al Chivo el salvador de la Patria, el que acabó con las guerras de caudillos, con el peligro de una nueva invasión haitiana, el que puso fin a la dependencia humillante de Estados Unidos [...] y que, a las buenas o a las malas, llevó al gobierno a las cabezas del país.“(s. 186) („Všichni v Kozlovi viděli spasitele vlasti, toho, kdo skoncoval s válkami vojenských velitelů, s nebezpečím další haitské invaze, toho, kdo ukončil pokořující závislost na Spojených státech [...] a kdo po dobrém nebo po zlém dostal do vlády nejlepší mozky v zemi.“ (s. 145)) Možná, že se ho lidé báli, ale především v něm skutečně viděli onoho zachránce a spasitele; uctívali ho, oslavovali, zbožšťovali:

Tantos millones de personas, machacadas por la propaganda, por la falta de información, embrutecidas por el adoctrinamiento, el aislamiento, despojadas

de libre albedrío, de voluntad y hasta de curiosidad por el miedo y la práctica del servilismo y la obsecuencia, llegaron a divinizar a Trujillo. No sólo a temerlo, sino a quererlo, como llegan a querer los hijos a los padres autoritarios, a convencerse de que azotes y castigos son por su bien. (s. 75)

(Tolik milionů lidí ubitých propagandou, nedostatkem informací, zblblých školením, izolací, zbavených svobodného rozhodování, vůle, a dokonce zvědavosti kvůli strachu, podlézavosti a poslušnosti začalo Trujilla zbožšťovat. Nejenom se ho bát, ale milovat ho, jako děti milují despotické rodiče, přesvědčit sebe samé, že rány bičem a tresty jsou pro jejich dobro. (s. 57-58))

Řada lidí k němu vzhlížela, i když na ně zanevřel a prověřoval je zkouškami oddanosti. Byli pronásledováni tajnou policií, byly jim zablokovány účty, byli zbaveni funkcí, nesměli navštěvovat kluby. Ale přes to všechno stále k vůdci shlíželi jako k zachránci, spasiteli a idolu a naopak přemýšleli, čím se provinili a jak si získat vůdcovu náklonost zpět. Právě ti lidé, kteří v Trujillovi viděli zachránce, přispěli k upevnění jeho pozice a k jeho zbožštění. Legendy o jeho statečnosti a božských schopnostech se šířily a Trujillo je ještě přizívoval, čímž budoval kult osobnosti. Hlavní město nechal přejmenovat ze Santo Domingo na Ciudad Trujillo. Po celém městě nechal vystavět památníky a sochy na počest rodiny Trujillů. Někteří dokonce jeho dílu a skutkům přisuzovali božskou podstatu: "Trujillo no hubiera podido llevar a cabo la sobrehumana misión, sin apoyo trascendente. Usted ha sido, para este país, instrumento del Ser Supremo." (s. 293) („Trujillo by nedokázal dovést do konce takový nadlidský úkol bez boží podpory. Pro tuto zemi jste byl nástrojem nejvyšší bytosti.“ (s. 233))

Jeho přívrženci byli ochotni udělat vše, co bylo v jejich silách, aby si získali Vůdcevo přízeň, i kdyby to třeba bylo protizákonné; nezastavili se před ničím, bylo to, jakoby neměli žádnou morálku ani svědomí, stejně jako Trujillo. "Luego de tantos años de servir al Jefe, habías perdido los escrúpulos, la sensibilidad, el menor asomo de rectitud. Igual que tus colegas. Igual que el país entero, tal vez. ¿Era ése el requisito para mantenerse en el poder sin morir de asco? Volverse un desalmado, un monstruo como tu Jefe." (s. 137) („Po tolika letech služby vůdci jsi přišel o všechny zábrany, o cit, o sebemenší pozůstatek přimosti. Stejně jako tví kolegové. Možná že stejně jako celá země. Byl tohle způsob, jak se udržet u moci a neumřít hnusem? Stát se člověkem bez duše, netvorem jako tvůj vůdce.“ (s. 107))

Zvrhlost byla přítomna v podstatě v každé myšlence téměř všech ve Vůdcově okolí. Chápání reality a rozlišování dobrého a špatného bylo úplně pozměněno. "Nada me daría más satisfacción, más felicidad, que el Jefe hiciera gozar a una hija mía y gozara con ella."

(s. 343-344) („Nic by mě tak neuspokojilo, tak nepotěšilo, jako to, že vůdce dal mé dceři pocítit rozkoš a sám si s ní užil rozkoše.“(s. 274)

Trujillo byl bystrý a inteligentní a věděl, že aby se udržel u moci, musí se obklopovat lidmi, kteří by mu mohli být prospěšní. Například senátor Henry Chirinos mu byl sice odporný (přezdíval mu Chodící špína) a byl to náruživý alkoholik, ale přesto byl natolik bystrý v oblasti ekonomie a práva, že dokázal do ústavy zakomponovat vše, co si Trujillo usmyslel, a co by si jinde dovolit nemohl. Své spolupracovníky si vybíral velice pečlivě. Například ty, co byli až příliš inteligentní, vždy po čase sesadil.

Había sido presidente del Partido Dominicano, congresista y ministro; pero el Generalísimo no le permitió que durara demasiado en el gobierno, precisamente porque su claridad mental para exponer, analizar y resolver un problema, le pareció peligrosa, capaz de ensoberbecerlo y llevarlo a la traición.(s. 369)

„Byl předsedou Dominikánské strany, kongresmanem a ministrem; ale nejvyšší vůdce mu neumožnil setrvat ve vládě příliš dlouho právě proto, že mu jeho jasnozřivost při vykládání, rozebírání a řešení problémů připadala nebezpečná, schopná pohltnout ho a dovést ho až ke zradě.“(s. 295)

Kromě celé řady obdivovatelů se našli i lidé, kteří s ním a s jeho praktikami nesouhlasili, ale oficiálně nemohli nic říct. Nikdo nemohl být veřejně proti Trujillovi.

También los ricos, si querían seguir siendo ricos, debían aliarse con el Jefe, venderle parte de sus empresas o comprarle parte de las suyas y contribuir de este modo a su grandeza y poderío. Con los ojos semicerrados, arrullado por el rumor quedo del mar, pensó en lo endiablado del sistema que Trujillo había sido capaz de crear, en el que todos los dominicanos tarde o temprano participaban como cómplices, un sistema del que sólo podían ponerse a salvo los exiliados (no siempre) y los muertos. En el país, de una manera u otra, todos habían sido, eran o serían parte del régimen.(s. 189-190)

(I bohatí se, pokud chtěli zůstat bohatí, museli spojit s Trujillem, prodat mu část svých podniků nebo odkoupit část od něho, a přispívat tak na jeho velikost a moc. S přivřenýma očima, ukolébáný poklidným šuměním moře, si pomyslel, jak ďábelský dokázal Trujillo vytvořit systém, v němž všichni Dominikánci dříve či později skončili jako jeho komplicové, systém, z něhož se mohli vymanit jenom exulanti (ne vždycky) a mrtví. Tady svým způsobem všichni byli, jsou nebo budou součástí režimu.(s. 148))

Sám sebe považoval za spasitele a zachránce, ale byl velmi skeptický ohledně své rodiny. Nepovažoval je za sobě rovné. “– Pero, es verdad, no todos los Trujillos son como yo

–suavizó la tensión el Benefactor, con una mueca decepcionada–. Ni mis hermanos, ni mi mujer, ni mis hijos tienen la misma pasión que yo por este país. Son unos codiciosos.“(s. 155-156) („Ale je pravda, že ne všichni Trujillové jsou jako já,“ uvolnil napětí dobrodinec se zklamaným výrazem. „Ani moji bratři, ani má žena, ani mé děti se mnou nesdílejí stejnou vášně pro tuto zemi. Jsou to chamtivci.“(s. 122)) “El error de mi vida ha sido mi familia. Mis hermanos, mi propia mujer, mis hijos. ¿Has visto calamidades parecidas? Sin otro horizonte que el trago, los pesos y tirar. ¿Hay uno solo capaz de continuar mi obra?“ (s. 159) („Největším omylem mého života je moje rodina. Moji bratři, má vlastní žena, mé děti. Viděl jsi někdy takovou pohromu? Nemají jiné obzory než chlást, prachy a píchání. Je mezi nimi aspoň jeden, který by mohl pokračovat v mém díle?“ (s. 125))

Trujillo působil jako osoba, která nehledí na svůj vlastní materiální prospěch, ačkoliv se snažil shromáždit velký majetek, aby si díky němu mohl zajistit obrovskou moc, a která doopravdy chce zemi povznést. “Él no iba a pasar sus últimos años como estadista jubilado en el extranjero. Viviría hasta el último momento en este país que gracias a él dejó de ser una tribu, una horda, una caricatura, y se convirtió en República.“(s. 157-158) („On nehodlá strávit poslední léta svého života jako státník ve výslužbě někde v zahraničí. Až do poslední minuty bude žít v téhle zemi, která jeho zásluhou přestala být divokým kmenem, hordou, karikaturou a stala se republikou.“(s. 123)) Peníze využíval, ale ne aby zvětšoval svůj vlastní majetek, ale aby získal moc a přízeň lidu. Kupoval si lidi, jejich hlasy a podplácel, koho mohl. Utrácel mnoho peněz za dary pro lid při příležitosti narozenin, dával nemalou částku každému dítěti při křtu. Zakládal podniky a firmy, zajišťoval tak práci velkému počtu obyvatel. Stejně jako jeho obdivovaný Petronius v *Quo Vadis*?

Los había enterrado en dinero, haciéndoles regalos cuantiosos en sus cumpleaños, matrimonios, nacimientos, misiones bien realizadas, o, simplemente, para mostrarles que él sabía recompensar la lealtad. Les había regalado pesos, casas, tierras, acciones, los había hecho socios de sus fincas y empresas, les había creado negocios para que ganaran buena plata y no saquearan el Estado.(s. 167)

(Zahrnul je penězi, dával jim štědré dary k narozeninám, svatbám, porodům, dobře splněným misím, nebo prostě aby jim ukázal, že umí ocenit věrnost. Daroval jim peníze, domy, pozemky, akcie, udělal z nich společníky na svých statcích a ve svých podnicích, aby vydělávali slušný plat a neokrádali stát.(s. 131))

V době, kdy sledujeme Trujilla, tedy v roce 1961, už na tom nebyl fyzicky příliš dobře, cítil se unaven, nemohl spát, trápily ho noční můry, byl nespokojen se stavem země

a s neschopností ovládat své vlastní tělo, kvůli onemocnění prostaty a neovladatelnému pomočování se. Ale odmítal si přiznat jakýkoliv problém a urologa, který doporučoval operaci kvůli rakovinotvornému bujení, nechal zabít.

V knize se objevuje řada „démonů“ typických pro díla Vargase Llosy. Nejznámější a pro nás i nejdůležitější démon je démon autoritativních postav. V *Kozlově slavnosti* se objevuje hned ve třech podobách – „jako postavy otcovské, jako postavy vojenské a jako postavy diktátorské. V tomto románu jsou všechny tři postavy syntetizovány v jedné jediné postavě: v Trujillovi.“⁶² Autoritativní postava, kterou Vargas Llosa odmítá, je otec. Právě otec se objevuje jako negativní postava v celé řadě jeho románů, stejně jako v *Kozlově slavnosti*, kde „se Trujillo objevuje jako autoritativní otec, jehož rodinou je národ. Je to otec sexuálně nepřístojný, který bez přestání páchá metaforický incest s postavami-dcerami (jako je Urania) a postavami příbuznými.“⁶³ Jako vojenská postava je vyobrazen také, ale působí spíše jako karikatura vojenské postavy. Je posedlý puntičkářstvím, přesností a uznává jen vojáky a marínáky. A jako diktátor je vyobrazen jako vůdce, který má v rukou absolutní moc, kterou využívá, jak jen může.

2.3.3 Praktiky

Vláda Rafaela Trujilla byla nedemokratická, byla to diktatura. Měl obrovskou moc, kterou neváhal využít ke splnění svých plánů a cílů. Manipulování, vraždění, mučení, únosy a loupeže byly na denním pořádku. Trujillo byl ochoten udělat cokoli, aby se udržel u moci, aby se zbavil všech kritiků a odpůrců a aby pozvedl Dominikánskou republiku a udržel v ní zdánlivý klid a prosperitu, ale nezajímalo ho, jak toho dosáhne. Neviděl morální stránku svých skutků. Udržet se v čele státu by podle Trujilla nebylo možné bez praktik, které on považoval za nezbytné.

Pero, gobernar tiene una cara sucia [...] Pero, no me diga que no sabe cómo se consigue la paz. Con cuánto sacrificio y cuánta sangre. Agradezca que yo le permitiera mirar al otro lado, dedicarse a lo bueno, mientras que yo, Abbes, el teniente Peña Rivera y otros teníamos tranquilo al país.(s. 304)

(Ale vládnutí má i svou špinavou stránku [...] Ale neříkejte mi, že nevíte, jak se zajišťuje mír. Kolik obětí a kolik krve to stojí. Buďte rád, že jsem vám umožnil dívat se na druhou stranu, věnovat se dobrým věcem, zatímco jsem já, Abbes García, poručík Peña Rivera a další udržovali zemi v klidu.(s. 242))

⁶² WILLIAMS, Raymond L. Cit. d., s. 272 (‐Como figuras paternas, como figuras militares y como figuras dictatoriales. En esta novela, las tres figuras son sintetizadas en un solo personaje: Trujillo.‑)

⁶³ Tamtéž, s. 272 (‐Trujillo aparece como el padre autoritario cuyo hogar es la nación. Es el padre sexualmente abusivo que comete el incesto metafórico incesantemente con personajes-hijas (como Urania) y personajes-parientes.‑)

Velmi důležitým pilířem diktatury byl Johnny Abbes García, šéf SIM (Vojenské zpravodajské služby) a Trujillova „prodloužená ruka režimu“. Johnny Abbes stál za všemi krutými akcemi režimu: popravy, zmizení, upadání v nemilost, pomluvy, mučení, intriky, špionáže. A tak to také funguje v každé diktatuře:

El coronel puede ser un demonio; pero, al Jefe le sirve: todo lo malo se le atribuye a él y a Trujillo sólo lo bueno. ¿Qué mejor servicio que ése? Para que un gobierno dure treinta años, hace falta un Johnny Abbes que meta las manos en la mierda. Y el cuerpo y la cabeza, si hace falta. Que se queme. Que concentre el odio de los enemigos y, a veces, el de los amigos. El Jefe lo sabe y, por eso, lo tiene a su lado. Si el coronel no le cuidara las espaldas, quién sabe si no le hubiera pasado ya lo que a Pérez Jiménez en Venezuela, a Batista en Cuba y a Perón en Argentina.(s. 54)

(Plukovník je možná d'ábel, ale vůdci to vyhovuje: všechno špatné se přičítá na vrub jemu a Trujillovi jen to dobré. Dá se snad prokázat lepší služba? Aby se nějaká vláda udržela u moci třicet let, potřebuje svého Johnnyho Abbese, který strká ruce do sraček. A když je třeba, tak i tělo a hlavu. Ať se spálí. Ať na sebe soustředí nenávist nepřátel a občas i přátel. Vůdce to ví, a proto ho má po svém boku. Kdyby mu plukovník nekryl záda, kdo ví, jestli by se mu už dávno nestalo totéž co Pérezovi Jiménezovi ve Venezuele, Batistovi na Kubě nebo Perónovi v Argentině.(s. 41))

Toho si je vědom i Trujillo: “De todos los que me rodean, el único que no podría traicionarme, aunque quisiera, es usted –insistió Trujillo, divertido–. Soy la única persona a la que puede arrimarse, que no lo odia ni sueña con matarlo. Estamos casados hasta que la muerte nos separe.”(s. 82) („Ze všech lidí, které mám kolem sebe, jste vy jediný, kdo by mě nemohl zradit, i kdyby chtěl,“ pobaveně trval na svém Trujillo. „Jsem jediný člověk, ke kterému se můžete připojit, který vás může vystát a nesní o tom, že vás zabije. Patříme jeden druhému, dokud nás smrt nerozdělí.”(s. 63))

Mezi Dobrodincovy oblíbené praktiky patřilo záměrné vytváření rozbrojů mezi všemi trujillovskými frakcemi. Důvodem bylo zaměstnat je natolik, aby je nenapadlo podnikat něco proti němu.

Sufrían. Pensaban que el nimio, el discreto poeta, el delicuescente profesor y jurista acababa de ganarles unos puntos en la eterna competencia en que vivían por los favores del Jefe, por ser reconocidos, mencionados, elegidos, distinguidos sobre los demás. Sintió ternura por estos diligentes vástagos, a los que tenía viviendo treinta años en perpetua inseguridad.(s. 227)

(Trpěli. Mysleli si, že úzkostlivý, nenápadný básník, utápnutý profesor a právník nad nimi právě získal několik bodů ve věčném boji o vůdcovu přízeň, ve kterém žili jenom proto, aby je uznal, uvedl, vybral, povýšil nad ostatní. Pocítil něhu vůči těm snaživým dětem, jež po třicet let udržoval v nejistotě.(s. 178))

Hrál si s nimi, probouzel v nich nejistotu a strach; velmi si to užívá, rád šíří strach mezi svými nohsledy:

A Trujillo le divertía [...] advertir las sutiles maniobras, las estocadas sigilosas, las intrigas florentinas que se fraguaban uno con otro, la Inmundicia Viviente y Cerebritito [...] para desplazar al compañero, adelantarse, estar más cerca y merecer mayor atención, oídos y bromas del Jefe. „Como las hembras del harén para ser la favorita“, pensó. Y él, para mantenerlos siempre en el quién vive, e impedir el apolillamiento, la rutina, la anomia, desplazaba, en el escalafón, alternativamente, de uno a otro, la desgracia. Eso había hecho con Cabral; alejarlo, hacerlo tomar conciencia de que todo lo que era, valía y tenía se lo debía a Trujillo, que sin el Benefactor no era nadie. Una prueba por la que había hecho pasar a todos sus colaboradores, íntimos o lejanos.(s. 232)

(Trujillo bavilo [...] pozorovat jemné manévry, opatrné výpady, florentské intriky, které Chodící špína a Mozeček vymýšleli jeden na druhého [...], aby svého druha odstavili, dostali se do popředí, přiblížili se a vysloužili si od vůdce více pozornosti a žertů. „Jako ženské v harému, kde každá chce být favoritkou,“ pomyslel si. A on, aby si je udržel v neustálé pohotovosti a zabránil jim ve vyčpění, rutíně a z pohodlnění, přenášel svou nelibost postupně z jednoho na druhého. To udělal i s Cabralem; zapudil ho, dal mu na vědomí, že za všechno, čím je, za co stojí a co má, vděčí Trujillovi, že bez dobrodince by nebyl nikdo. Těžké zkoušky podrobil všechny své spolupracovníky, blízké i vzdálené.(s. 182-183))

Loajalitu svých nohsledů zkoušel všelijak, například již zmíněným zavrnutím, ale často také navštěvoval jejich manželky. Na začátku diktatury se mohla žena odvážit Vůdcovu návštěvu odmítnout a se svým mužem pak mohli odjet ze země a „No sufría un accidente, no se caía al precipicio, no lo acuchillaba un loco, no se lo comían los tiburones.“(s. 68) („Nestala se mu žádná nehoda, nespádl do propasti, nepobodal ho nějaký šílenec, nesežrali ho žraloci.“(s. 52)) Ale později už to možné nebylo. Když již zmíněný Agustín Cabral zjistil, že byl zavrnut, nabídl vůdci dokonce i svou dospívající dceru, Uranitu. Právě Uranita je ona žena, která se po letech vrátila domů a vzpomíná na poslední léta diktatury a na Trujillovy zvyky: „¿Visitó el Jefe a mi mamá? [...] ¿Qué hizo mi mamá? ¿Se resignó? ¿Se alegró, orgullosa de ese honor? Ésa era la norma, verdad?

Las buenas dominicanas agradecían que el Jefe se dignara tirárselas.“(s. 71) („Navštívil vůdce maminku? [...] Co udělala maminka? Smířila se s tím? Zaradovala se z té pocty? Tak to tehdy chodilo, nebo ne? Správné Dominikánky byly vděčné, když si s nimi vůdce zapíchal.“(s. 54)) Trujillo si se svými oddanými spolupracovníky pohrával, zesměšňoval je. Často si rozmyslel rozkaz, který někomu dal. Ale namísto toho, aby mu to řekl, ho nechal v nevědomosti a později ho zesměšnil, jako se to stalo s donem Froilánem: “Yo he sido un hombre muy amado. Un hombre que ha estrechado en sus brazos a las mujeres más bellas de este país. [...] Saben ustedes cuál ha sido la mejor, de todas las hembras que me tiré? La mujer de Froilán!“ (s. 74) („Byl jsem velmi milovaný muž. Muž, který ve své náruči svíral nejkrásnější ženy této země. [...] A víte, která z nich byla nejlepší, ze všech žen, které jsem opíchal? Froilánova žena!“ (s. 57))

Trujillo měl tedy rád hry, hrál si se svými obdivovateli, ale hrál si i s těmi, které nechal zabít nebo jinak potrestat. Vždy vymyslel nějaké představení, o jehož absurditě všichni věděli. “Aquello era parte de la farsa a la que Trujillo era tan propenso y que la dictadura superponía a sus crímenes, como un suplementario sarcasmo a los hechos luctuosos sobre los que se levantaba.” (s. 119) („To byla součást frašky, které měl Trujillo tak rád a které diktatura rozehrávala nad svými zločiny jako další sarkasmus umocňující smutné skutky, nad nimiž se klenula.“ (s. 93)) Když se někdo podílel na zametení stop, byl nakonec pak také „zameten“ jakožto svědek. Nikoho nezajímala pravda. Ti, kteří něco věděli, nebo kritizovali režim, či se vůdci jen znelíbili, byli trestáni. Kromě vraždění a mučení těch, co se provinili, se zaměřovali i na jejich rodiny a blízké: “Era una de las costumbres del régimen que más sublevaba a Salvador: ensañarse con los parientes de aquellos a quienes quería castigar, padres, hijos, hermanos, confiscándoles lo que tenían, encarcelándolos, echándolos de sus trabajos.“ (s. 245) („To byla jedna ze zvyklostí režimu, která Salvadora nejvíc vyváděla z míry: vrhat se na příbuzné těch, jež chtěli potrestat, na rodiče, děti, sourozence, zabavovat jim všechno, co měli, zavírat je do vězení, vyhazovat je z práce.“ (s. 192))

Docházelo k lhaní, podplácení, falšování výsledků voleb – už i první volby byly zfalšované. Podpláceni bývali například lidé v USA, aby bránili zájmy Trujilla a jeho země. Kritiků se režim zbavoval a přívržence si vytvářel.

2.3.4 Vraždění, mučení

Dominikánská republika se nachází na stejném ostrově jako Haiti. Tento ostrov, Hispaniola, byl roku 1697 rozdělen mezi Francii a Španělsko. Černí obyvatelé Haiti na konci 18. století povstali a získali nezávislost. Dominikánská republika byla španělskou kolonií

až do roku 1844, nicméně na svou vlastní žádost se jí stala znovu mezi lety 1861 a 1865. Po celou dobu se řada Hait'anů snažila dostat do Dominikánské republiky, docházelo k řadě nepokojů a problémů. Ačkoliv, nebo možná právě proto, že Trujillo měl černošské kořeny, byl tím, kdo stál za vyvražděním opravdu velké skupiny Hait'anů v roce 1937. Nelitoval toho, že vzal život několika tisícům lidí, naopak jako správný diktátor se radoval, jak chytře a šikovně to v roce 1937 provedl.

Por este país, yo me he manchado de sangre –afirmó, delectando-. Para que los negros no nos colonizaran otra vez. Eran decenas de miles, por todas partes. Hoy no existiría la República Dominicana. Como en 1840, toda la isla sería Haití. El puñadito de blancos sobrevivientes, serviría a los negros.(s. 215)

(Pro tuhle zemi jsem se poskrnul krví,“ pronesl hlásku po hlásce. „Aby nás už černoši nikdy nemohli kolonizovat. Byli všude a byly jich desetitisíce. Dominikánská republika by dnes neexistovala. Stejně jako v roce 1840 by celý ostrov patřil Haiti. Hrstka přeživších bělochů by sloužila černochům.(s. 169))

Zaútočili na ně pomocí mačet: “–Para dorar la píldora, previendo las reacciones internacionales – lo corrigió Trujillo, con sorna–. Si sólo se usaban machetes, la operación podía parecer un movimiento espontáneo de campesinos, sin intervención del gobierno.“(s. 220) („Předpokládal jsem mezinárodní odezvu, a tak jsem tu hořkou pilulku trochu osladil,“ opravil ho Trujillo zlomyslně. „Když se používaly jenom mačety, celá operace mohla vypadat jako živelný odpor venkovanů bez zásahu vlády.“(s. 173)) Po dohodě s haitskou vládou bylo vydáno prohlášení, podle kterého při masakru zemřelo „pouhých“ 2750 lidí, ale ve skutečnosti z některých zdrojů vyplývá, že mrtvých bylo nejméně 20 tisíc. Za tento masakr měla každá postižená rodina dostat peněžní kompenzaci, ale z celkových 750 000 pesos se nakonec stalo 275 000 pesos díky dodatku, který prosadila Trujillova vláda. (s. 175) ”Poco dinero, para acabar con un problema que hubiera podido desaparecer.“(s. 223) („Ta směšná částka skoncovala s problémem, který nás mohl zničit.“(s. 175))

Vraždy nepohodlných byly skutečně násilné a velmi často rozhodnutí k nim vedoucí bylo ničím nepodložené a ve vzteku uvalené:

Ahora, qué agradable era dar curso a la rabia [...] Las panzas de los tiburones eran testigos de que no se había privado de ese gusto. No estaba, allá en México, el cadáver del pérfido gallego José Almoina? ¿Y el del vasco Jesús de Galíndez, otra sierpe que picaba la mano en que comía? (s. 35-36)

(Bylo tak příjemné dát volný průchod vzteku [...] Břicha žraloků mohla dosvědčit, že si tohle potěšení neupíral. Neleží někde v Mexiku mrtvola

proradného Španěla Josého Almoiny? A mrtvola Baska Jesúse de Galíndez, dalšího hada, kterého si hřál na prsou? ... (s. 27))

Mrtvolý se ve většině případů nenašly:

Lo echarán al mar – explicó el jefe de SIM-. Es la ventaja de este farallón. Alto, cortado a cuchillo. Abajo, hay una entrada de mar, con mucho fondo, como una poza. Llena de tiburones y tintoresas, esperando. Se lo tragan en segundos, es cosa de ver. No dejan huella. Seguro, rápido y, también, limpio. (s. 59)

(Hodí ho do moře,“ vysvětlil šéf SIM. „To je výhoda tohoto útesu. Je vysoký, ostrý a strmý. Pod ním je moře hrozně hluboké, jako žumpa. Plná čekajících žraloků a jejich samic. Stojí to za vidění, sežerou ho za pár vteřin. Nezůstane ani stopa. Je to jisté, rychlé a také čisté. (s. 45))

Trujillo si udržoval silnou pozici nejen díky svému kultu osobnosti, ale také proto, že všichni si byli vědomi nebezpečí, které jim hrozí, když si Vůdce znepřátelí:

¿Y por qué no robas, pese a tus poderes para hacer y deshacer, ¿Por lealtad? Tal vez. Pero, ante todo, por miedo. Sabes que, si me robas y lo descubro, te pondría en manos de Johnny Abbes, que te llevaría a La Cuarenta, te sentaría en el Trono y te carbonizaría, antes de echarte a los tiburones.“ (s. 155)

(A proč nekradeš, když k tomu máš veškeré předpoklady? Z věrnosti? Možná. Ale hlavně ze strachu. Víš, že kdybys mě okrádal a já na to přišel, předal bych tě Johnnymu Abbesovi, ten by tě odvezl do La Cuarenty, posadil by tě na trůn, uškvařil a pak hodil žralokům. (s. 121)

Poté, co byl Trujillo zavražděn a nevyšel pokus o hromadné povstání a vytvoření demokratické junty, se do země vrátili Trujillovi synové a začalo pátrání po spiklencích a jejich mučení. Trujillov syn Ramfis nechtěl otcovy vrahy zabít, chtěl je mučit jak nejvíc a jak nejdéle to jen bude možné, hnala ho neuvěřitelná touha po pomstě.

Entre sesión y sesión de silla eléctrica, lo arrastraban, desnudo, a un calabozo húmedo, donde baldazos de agua pestilente lo hacían reaccionar. Para impedirle dormir le sujetaron los párpados a las cejas con esparadrapo. Cuando, pese a tener los ojos abiertos, entraba en semiinconsciencia, lo despertaban golpeándolo con bates de béisbol. Varias veces le embutieron en la boca sustancias incomedibles; alguna vez detectó excremento y vomitó. [...] Sintió la aguja que perforaba sus párpados. No se movió mientras se los cosían. [...] Cuando le castraron, el final estaba cerca. No le cortaron los testículos con un cuchillo, sino con una tijera, mientras estaba en el Trono. Oía risitas sobreexcitadas y comentarios obscenos, de unos sujetos que eran sólo voces y olores picantes, a axilas y tabaco barato. No les dio el gusto de gritar.

Le acuñaron sus testículos en la boca y se los tragó, anhelando que todo esto apresurara su muerte, algo que él nunca sospechó podía desearse tanto.(s. 424-426)

(Mezi dalšími a dalšími kolečky na elektrickém křesle ho vždycky nahého odvěkli do vlhké kobky, kde ho vědra se smrdutou vodou nutila zvracet. Aby mu zabránili ve spánku, přilepili mu náplastí víčka k obočí. Když se i navzdory otevřeným očím napůl propadl do bezvědomí, budili ho úderý baseballovou pálkou. Několikrát mu nacpali do úst nestravitelné věci; občas v nich poznal výkaly a zvracel. [...] Ucítíl jehlu, jak mu propichuje víčka. Ani se nepohnul, když mu je sešivali. [...] Když ho vykastovali, konec už byl blízko. Varlata mu neuřizli nožem, ale nůžkami, když seděl na trůnu. Slyšel předrážděný smích a oplzlé poznámky nějakých osob, z nichž vnímal jen hlasy a štiplavé pachy podpaží a levného tabáku. Nepotěšil je svým křikem. Nacpali mu varlata do úst a on je spolkl a přál si, aby tohle všechno uspíšilo jeho smrt, něco, o čem si nikdy nemyslel, že by po tom člověk mohl tolik toužit. (s. 340-341))

Při mučení je vyslýchali, ale vypadalo to, že je nezajímá, co říkají, nechtěli znát pravdu, chtěli se jen mstít a mučit.

Trató de exlicárselo a Ramfis y a Johnny Abbes la próxima vez que lo llevaron a la sala de torturas y lo sentaron en El Trono, y se lo repitió y juró muchas veces, entre los desmayos que le producían las descargas, y mientras lo azotaban con esos vergajos, los «güevos de toro», que le arrancaban tirones de piel. Ellos no parecían interesados en saber la verdad. (s. 432)

(Pokusil se to vysvětlit Ramfisovi a Johnnymu Abbesovi, když ho znovu odvedli do mučírny a posadili na trůn, a mnohokrát to zopakoval a odpřisáhl, když zrovna nebyl v bezvědomí z elektrických výbojů, a zatímco ho tloukli okovanými kyji, „bejčima koulema“, které z něj strhávaly cáry kůže. Nezdálo se, že by je pravda zajímala.(s. 346))

2.3.5 Atmosféra

Na první pohled se režim snažil působit demokraticky, ale Trujillova osobnost byla tak veliká a mocná, že v celé zemi měla obrovský vliv. Dokonce, i když rezignoval na funkci prezidenta, aby ustoupil tlaku Spojených států a „loutkovým“ prezidentem se stal Joaquín Balaguer, měl pořád hlavní slovo a Balaguer ve skutečnosti dělal, co mu nařídil Trujillo. Ale jelikož se režim snažil působit demokraticky, čas od času propustili některé

vězně - samozřejmě s velikou publicitou, aby bylo vidět, jak demokratický a rozumný režim v Dominikánské republice je.

Trujillo soustředil v rukou tak obrovskou moc, že přetrvala dokonce i po jeho smrti "su indolencia acaso se debía a que, aunque el cuerpo del Jefe estuviera muerto, su alma, su espíritu o como se llamara eso, continuaba esclavizándolo." (s. 411) „důvodem jeho netečnosti je možná fakt, že přestože je vůdcovo tělo po smrti, jeho duše, jeho duch, nebo jak se tomu říká, ho stále zotročuje.“ (s. 329) A třicet pět let po Trujillově smrti byl stále Trujillo v myslích a srdcích mnoha Dominikánců:

Habían olvidado los abusos, los asesinatos, la corrupción, el espionaje, el aislamiento, el miedo: vuelto mito el horror. „Todos tenían trabajo y no se cometían tantos crímenes.“ – Se cometían, papá –busca los ojos del inválido, quien se pone a pestañar—. No entrarían tantos ladrones a las casas, ni habría tantos asaltantes en las calles arrancando carteras, relojes y collares a los transeúntes. Pero, se mataba, se golpeaba, se torturaba y se desaparecía. Incluso, a la gente más allegada al régimen. Por ejemplo, el hijito, el bello Ramfis, cuántos abusos cometió. Cómo temblas de que me fuera a echar el ojo! (s. 128)

(Zapomněli na zneužívání, vraždy, korupci, slídění, izolaci, strach: z hrůzy se stal mýtus. „Všichni měli práci a nepáchalo se tolik zločinů.“ „Ale páchalo, tati,“ snaží se pohlédnout invalidovi do očí a on začíná mrkat. „Možná nelezlo tolik zlodějů lidem do domů ani nebylo na ulici tolik lupičů, kteří vytrhávají chodcům kabelky, hodinky a náhrdelníky. Zato se zabíjelo, mlátilo, mučilo a nechávalo zmizet. Dokonce i nejvěrnější prorežimní lidi. Třeba jenom ten synáček, krásný Ramfis, kolik ten spáchal zločinů! Jak ses třásl, abych mu nepadla do oka! (s. 99-100))

Román *Kozlova slavnost* má lidem připomenout všechny ty hrůzy, ke kterým docházelo během vlády Trujilla a jeho rodiny.⁶⁴

Trujillo v lidech probouzel něco zvláštního: zároveň ho obdivovali, chtěli získat jeho úctu, báli se udělat cokoliv protirežimního, ale zároveň si i jeho nejbližší uvědomovali, že vše co se děje, není úplně v pořádku, jako v případě Uraniina otce. Když se jednalo o ubližování a vykořisťování ostatních, bylo to v pořádku, ale když zjistil, že by se vůdcův synáček mohl zajímat o jeho dcerušku, dostal strach: “Nunca más! Óyelo bien, Uranita. Si se te acerca, sal corriendo. No lo saludes, no le hables. Escapa. Es por tu bien.” (s. 133) („To už se nesmí

⁶⁴ ZAMBRANO, Gregory. Cit. d., s. 11

nikdy opakovat! Poslouchej dobře, Uranie. Jestli se k tobě přiblíží, utíkej. Nezdrav ho, nemluv s ním. Uteč. Je to pro tvé dobro.“(s. 104))

Trujillo v lidech probouzel strach, zbabělost a všechny jejich dobré a čestné stránky je opouštěly. "Pero, como tantos oficiales, como tantos dominicanos, frente a Trujillo su valentía y su sentido del honor se eclipsaban, y se apoderaba de él una parálisis de la razón y de los músculos, una docilidad y reverencia serviles.“(s. 398) („Ale stejně jako u řady dalších důstojníků a u řady dalších Dominikánců se jeho statečnost a smysl pro čest tváří v tvář Trujillovi vytrácely a zmocňovala se ho paralýza rozumu i svalstva, servilní pokora a uctivost.“(s. 319))

2.4 Stylistika

V románu *Kozlova slavnost* Vargas Llosa využívá celou řadu vypravěčských technik, kterým se budu v následující kapitole věnovat.

Popis stejné události z různých pohledů

Příběh je složen z vyprávění několika osob, které se skládají dohromady a doplňují se. Různé osoby popisují jednu a tu samou událost ze svého pohledu. Technikami, které Vargas Llosa využívá v *Kozlově slavnosti*, se zabývá Cláudia Paulino de Lanis a jako příklad této techniky uvádí moment, kdy Trujillovi vrahové popisují, jak na něho střílí a později následuje popis Trujillových myšlenek v ten samý moment:

–Turco, Amadito, cúbrannos –ordenó Antonio de la Maza. –Vamos a rematarlo, Tony... [...]

–!Está muerto, coño! (s. 251)

(Turku, Amadito, kryjte nás,” přikázal Antonio de la Maza. Jdeme ho dodělat, Tony.” [...])

„Je po něm, kurva!“ (s. 197))

–Estos borachos... –comentó Zacarías de la Cruz.

En este momento a Trujillo se le ocurrió que tal vez no era un borracho, y se viró en busca de revólver que llevaba en el asiento, pero no alcanzó a cogerlo... (s. 385)

(Ti opilci...” poznamenal Zacarías de la Cruz.

V tu chvíli Trujilla napadlo, že to možná není žádný opilec, a otočil se, aby našel revolver, který měl na sedadle, jenže už ho nestihl popadnout...(s. 308))

Tato technika vyprávění z více pohledů nám tedy přináší více verzí příběhu i samotné historie Dominikánské republiky. Navíc se vyprávění přibližuje filmovému zpracování, díky rychlému střídání pohledů a vzájemnému doplňování se.⁶⁵

Vnitřní monolog a střídání vypravěčů

Další technika, která se objevuje hlavně u postavy Uranie, je vnitřní monolog. Urania mluví sama se sebou – z části určitě proto, že sama se sebou tráví celý svůj život, poté co se uzavřela do sebe po neslavné „Kozlově slavnosti“. V jejím vnitřním monologu se objevují především její pochybnosti, přání a touhy. Urania se díky tomu v podstatě rozdvouje a komunikuje se svým druhým já.⁶⁶ Vargas Llosa přechází z druhé osoby do třetí a do první osoby. Uraniiny myšlenky často přerušují vypravěčovo vyprávění ve třetí osobě.⁶⁷ ¿Cuántas veces paseaste entre ellos, papá? ¿Cuántas mereciste que te hablara? [...] Urania se ríe y una pareja en bermudas que camina en dirección contrario cree que es con ellos: «Buenos días».(s. 17) („Kolikrát ses s nimi procházel, tati? Kolikrát sis zasloužil rozhovor? [...] Urania se směje a dvoje v bermudách, která jde proti ní, si myslí, že se směje na ně: „Dobrý den.“(s. 11-12))

Hry s časem

Vargas Llosa si hraje s časem, s časovými liniemi, jak je už pro jeho díla typické. Příběh je vyprávěn ve dvou základních časových rovinách; první se odehrává v roce 1961 a popisuje Trujillův poslední den a zároveň čekání jeho vrahů. Druhá se odehrává o třicet pět let později skrze Uranii Cabralovou, která se vrací a která nejenže popisuje svůj současný život, ale především se ve vzpomínkách vrací do let svého dětství, do let, kdy Trujillo byl ještě na vrcholu moci. Urania se zároveň stala odborníkem na Trujilla a jeho diktaturu, jak sama přiznává. V tomto bodě vidím podobnost se samotným autorem, protože i on musel nastudovat velké množství materiálů, než se mohl pokusit napsat takovéto dílo. V práci s časem využívá Vargas Llosa i skoky, a to především do minulosti. Když je Urania

⁶⁵ PAULINO DE LANIS, Cláudia, *Las técnicas narrativas en La fiesta del Chivo de Mario Vargas Llosa*, s. 479. [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z:

http://www.lettras.ufmg.br/espanhol/Anais/anais_paginas_%200-502/Las%20t%E9cnicas.pdf

⁶⁶ Tamtéž, s. 479

⁶⁷ Tamtéž, s. 480

na návštěvě u svého otce, vrací se ve vzpomínkách do minulosti a znovu prožívá události ze svého dětství, jako kdyby je prožívala znovu v přítomnosti.⁶⁸

Vasos comunicantes

Další technika jsou tzv. vasos comunicantes (spojené nádoby). Jedná se o spojování různých částí textu, které se odehrávají na různých místech a v různých dobách⁶⁹. Díky této technice může čtenář srovnat postavu ve dvou obdobích, jelikož například v případě Uranie ji autor zobrazuje nejdříve v jejím dětství a poté v dospělosti, takže můžeme vnímat její vývoj a proměnu. Obě Uranie – Urania jako dítě a Uranii jako dospělá žena – se navíc mohou objevit v jedné kapitole a dokonce i v jednom odstavci. Tato metoda podle Cláudia Paulino de Lanis pomáhá zobrazit téma samoty této hlavní postavy.⁷⁰ Příkladem této techniky nám může být hned první kapitola. Dospělá Urania přijíždí po letech do Dominikánské republiky a vůně jí připomene její dětství a vyrůstání:

- Su nariz registra una variedad tan grande de olores como el sinfín de ruidos que martillean sus oídos [...]. Es un olor cálido, que toca alguna fibra íntima de su memoria y la devuelve a su infancia, a las trinitarias multicolores colgadas de techos y balcones, a esta avenida Máximo Gómez... (s. 20) (Její nos rozeznává stejné množství vůní a zápachů jako nekonečno hluků, které ji ohlušují [...] Ta horká vůně hraje na nějakou niternou strunu její paměti a navrací ji do dětství, k různobarevným bougainvilleím visícím ze střech a z balkónů, k třídě Máxima Gómeze. (s. 14))
- Tan ingenua que, cuando llegaste del Congreso, corrí a contártelo. ¡He visto al Presidente, papá! Vino a visitar a la esposa de don Froilán, papá. La cara que pusiste! (s. 70) (Tak naivní, že když jsi přijel z kongresu, běžela jsem za tebou, abych ti to vyprávěla. Viděla jsem prezidenta, tati! Přijel navštívit manželku dona Froilána tati. Měl jsi vidět, jak ses zatvářil. (s. 54))

V rámci jednoho příběhu se tak vytváří další příběh, díky čemuž získáváme různé pohledy a perspektivy, a autor zde není v roli vypravěče, naopak samy postavy jsou ty, které jednají samy za sebe a příběh se tak stává objektivnější.⁷¹

Žena jako hlavní postava

Vargas Llosa využívá toho, že každá osoba vypráví příběh ze svého pohledu: žena, která byla jako mladá dívka Kozlem zneužita a ponížena si nese v sobě tuto křivdu po celý

⁶⁸ Tamtéž, s. 483

⁶⁹ GALLEGO CUIÑAS, Ana. Cit. d., s. 47

⁷⁰ PAULINO DE LANIS. Cláudia, Cit. d., s. 482

⁷¹ Tamtéž, s. 482

svůj život. Autor nám dává nahlédnout do myšlenek Kozlových vrahů během mučení a tím vyjadřuje velkou míru autenticity a reality. A právě díky tomu, že Vargas Llosa si vybral jako hrdinku ženu, jsou všechna zvěrstva vnímána ještě silněji a dramatictější, jelikož je prožila mladá dospívající dívka, kterou to poznamenalo na celý život a jejíž trauma z dětství, způsobené Trujillem a obrovskou mašinerií moci, se stalo součástí jí samé. Podle Mauricia Bonnetta, kolumbijského spisovatele a dokumentaristy je Urania alegorickým vyjádřením země týrané diktátorem.⁷² Ale podle Marca Herrery Campose, a také podle autora samého, Urania je symbolem toho, co žena musela během diktatury snášet.⁷³

Vzhledem k tomu, že velká část díla je vyprávěna přímo Trujillem, vstupujeme tak do jeho myšlenek, pocitů. To samé dělají i ostatní autoři románů s diktátorem, který představuje hlavní postavu, jako například Roa Bastos, Carpentier a García Márquez, čímž ale diktátora zlidšťují, ukazují ho jako člověka, který je stejný jako my ostatní. V jejich dílech to je pobyčejný člověk, který může chybovat a který je osamocen ve své obrovské moci a velikosti a někdy i ve čtenáři může probouzet lítost.⁷⁴ Ale to se podle Gregoryho Zambrana neděje v případě Vargas Llosova Trujilla, jelikož jsou zde popsány ty nejkrutější činy Trujillovy „kariéry“.⁷⁵

⁷² BONNET, Mauricio. La fiesta del chivo: Mario Vargas Llosa revive en esta novela al dictador dominicano Leonidas Trujillo. [online]. [cit. 13-02-02]. Dostupné z:

<http://m.semana.com/cultura/articulo/2-la-fiesta-del-chivo/84153-3>

⁷³ HERERRA CAMPOS, Marco. *Reseña de La Fiesta del Chivo de Mario Vargas Llosa*, Revista signos, v. 33 n. 48, Valparaíso, 2000. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z:

http://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0718-09342000004800012&script=sci_arttext

⁷⁴ ZAMBRANO, Gregory. Cit. d.

⁷⁵ Tamtéž, s. 7

3 Pan prezident

3.1 Charakteristika románu

Román *Pan prezident* patří mezi jeden z prvních románů o diktátorech a je považován za jedno z nejlepších děl Miguela Ángela Asturiasa. Málokdo ale ví, že toto dílo bylo původně povídkou o deseti stránkách, která se jmenovala *Los mendigos políticos* (*Politici žebráci*). Autor ji plánoval vydat v guatemalském deníku *El Imparcial*, ale nestihl ji odeslat. A jelikož se zrovna chystal opustit Guatemalu a odjet do Evropy, odvezl si ji s sebou. Usadil se v Paříži, kde následně povídku přepracoval na román. Samotný základ *Pana prezidenta* tedy vznikl již kolem roku 1923.⁷⁶ V Paříži v té době žilo mnoho literátů a umělců, se kterými se Asturias stýkal. Mezi všemi je třeba zdůraznit jméno Andrého Bretona, který v té době pracoval na manifestu surrealismu, a kterému je přisuzován značný vliv na Asturiasovo dílo. Asturias se začal zajímat o historii své země, chodil na kurzy o předkolumbovských civilizacích. Během svého pobytu v Paříži se mnohokrát vrátil k povídce *Los mendigos políticos*, měl totiž ve zvyku svá díla předělávat. Velmi důležitým rysem jeho tvorby pro něho byla hudebnost: „Potřeboval, aby byla melodická, chtěl, aby zanechala jakési poselství, ale také aby se líbila na poslech.“⁷⁷ Tato hudebnost je v díle velmi patrná, jak uvidíme v kapitole věnované stylistice. Pustil se do přepisování, několikrát změnil styl vyprávění a změnil i název, na pro nás již známý *El Señor Presidente* (*Pan prezident*) a z povídky se pomalu stával román. Trvalo to několik let, konkrétně od roku 1924 do roku 1932. Ale ani poté nebyla kniha vydána, Asturias se věnoval psaní *Leyendas de Guatemala* (*Legendy z Guatemaly*), psal do novin, cestoval, věnoval se studiu historie a až v roce 1946 byl *El Señor Presidente* vydán v Mexiku.

Román *Pan prezident* vypráví o hrůze režimu nejmenovaného diktátora, na jejímž pozadí se odehrává několik menších příběhů. „Příběh vypráví o hrozivých krutostech, které utrpěli muži i ženy jedné latinskoamerické země během diktatury jisté totalitní vlády.“⁷⁸

Pan prezident je významnou postavou, ale podle mého názoru není hlavní postavou. Nevystupuje ani jako vypravěč, ani jako hlavní hybatel děje. Spíše se pohybuje na pozadí a spolu se strachem, který vyvolává, je přítomen v každém příběhu. Důležitější je vztah pana

⁷⁶ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Madrid: Ediciones Cátedra, 9.^a edición, 2011, Introducción, s. 11

⁷⁷ Tamtéž, s. 18 („Necesitaba que su sonido fuera musical, quería que dejara un mensaje, pero además que gustara al oído.“)

⁷⁸ Tamtéž, s. 45 („El argumento cuenta, en lineamientos generales, las terribles crueldades sufridas por hombres y mujeres de un país latinoamericano bajo la dictadura de cierto gobierno totalitario.“)

prezidenta a jeho oblíbence Miguela Cara de Ángel (v českém překladu Miguel Andělská Tvář) a vztah mezi Miguelem a Camilou.

Příběh se rozbíhá poté, co jeden z mnoha žebráků, Pelele (Paňáca), zabil plukovníka Josého Parralese Sonriente. Ačkoliv ostatní žebráci při výslechu dosvědčili, že ho zabil Pelele, nikoho to nezajímá a obvinění jsou dva jiní, vysoce postavení lidé: generál Canales a doktor Carvajal. Pan prezident nařídil Miguelovi Cara de Ángel, aby pomohl generálovi utéct. Ten se ovšem během vykonávání rozkazu zamiloval do generálovy dcery Camily, kterou ukryl do blízkého hostince, zatímco generálovi se skutečně podařilo uprchnout. Camila onemocněla, Miguel se ji snažil zachránit, což se mu také povedlo (tím, že si ji vzal za ženu). Mezitím probíhalo vyšetřování, které přináší čtenářům obraz toho, jak krutě se zacházelo s vězni, ale především se stávají svědky naprosté absurdity. Nikoho nezajímala pravda. Auditor, členové tajné policie a další vysoce postavení lidé si mysleli, že oni jsou ti, kterým se nic nestane, a že jsou to oni, kdo jako jediní jednají na rozkazy pana prezidenta. Ve skutečnosti ale všichni jen představují loutky, za jejichž provázky tahá pan prezident, jak se mu zrovna zlíbí.

Nevíme, kde a kdy se děj odehrává; nevíme ani, jak se jmenuje postava diktátora, ale lze si snadno domyslet, že díky Asturiasově životní zkušenosti se jedná o Guatemalu a pan prezident představuje Estradu Cabrera.⁷⁹ Bylo by ale možné příběh aplikovat na jakoukoli jinou latinskoamerickou zemi.⁸⁰ Stejně tak i postava prezidenta by mohla jako archetyp posloužit pro všechny ostatní diktátory Latinské Ameriky.

3.2 Historické souvislosti

Dnešní Guatemala získala nezávislost v roce 1821 a společně s ostatními státy v regionu se připojila k prvnímu mexickému císařství, ve kterém vládl Agustín I., který byl ale roku 1823 svržen a bývalý generální kapitanát se od Mexika odtrhl (kromě Chiapasu) a vytvořil Spojené středoamerické provincie. Díky vysokému podílu Guatemalců v regionu si Guatemala udržela výsostné postavení. Jako všude jinde v Latinské Americe v této době se i v Spojených středoamerických provinciích objevovaly spory mezi liberály a konzervativci a mezi centralisty a federalisty. Ústava z roku 1824 ustanovila hlavní město v Guatemale a politicky se blížila k federalistickému modelu Spojených států Amerických a liberální španělské ústavě z roku 1812. Guatemala měla i nejvíce zástupců ve federálním shromáždění, což vadilo opozici, která protestovala proti guatemalskému centralismu. V čele guatemalské

⁷⁹ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Introducción de Gerald Martin, coordinador, 1.a edición Madrid, 2000, s. XXVIII

⁸⁰ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 57

vlády stál Mariano Gálvez, který zaváděl liberální reformy. Začal odlukou církve od státu, pokoušel se o reformy zemědělství, vzdělávacího systému i zákonodárství. Podporoval britskou imigraci, což vyvolalo nepřízeň u guatemalského obyvatelstva, které se bálo zvýhodňování imigrantů. Obyvatelé odmítli zrušení církevních svátků a slavností. K prvnímu ozbrojenému povstání došlo v roce 1835 a v roce 1837 propukla nespokojenost v plné síle, když se během epidemie cholery rozšířila zpráva o plánovaném otrávení původního obyvatelstva. Indiáni a mesticové, pod vedením mestice Rafaela Carrery povstali a brzy ovládali rozsáhlé území. Jelikož bojovali proti liberálním reformám, měli podporu církve i konzervativců. V roce 1838 pod celkovým tlakem protivládního odboje se Galvéz vzdal moci, což lze považovat za počátek rozpadu Spojených středoamerických provincií. Kromě církve a konzervativců Carreru podporovali guatemalští obchodníci a indiáni. Díky politické stabilitě a síle vojenských oddílů se Guatemala v polovině 19. století stala nejdůležitějším středoamerickým státem. Po smrti Carrery se k moci dostal další konzervativce, který byl ale brzy svržen při povstání vedeném liberály a moci se chopil Justo Barrios. Okamžitě omezil moc církve a zaměřil se na hospodářskou situaci země, díky čemuž došlo k rozšíření a zlepšení silniční sítě v zemi, byla vybudována první železniční trať a začaly se masově zakládat plantáže kávovníků. Díky tomu silně vzrostl export guatemalské kávy. Barrios se snažil obnovit středoamerickou federaci, ale při snaze o uskutečnění svého plánu zemřel ve válce s El Salvadorem v roce 1885. V tento moment, na konci 19. století se o Guatemalu začala zajímat americká ovocnářská společnost, ze které se později stala United Fruit Company, jejíž pozice se ještě více upevnila během diktatury Manuela Estrady Cabrery. Během jeho vlády se Guatemala stala jednou z banánových republik. Pojem banánová republika se vžil pro státy střední Ameriky, ve kterých zahraniční společnosti pěstující banány získaly významné ekonomické a politické pozice. Nejznámější z těchto společností je nepochybně United Fruit Company, která si v těchto zemích vybudovala takovou sílu, že *de facto* ovládala politiku celého regionu. Stala se také symbolem nerovnoprávnosti Latinské Ameriky vůči Spojeným státům, jelikož stála za řadou intervencí USA, na které se společnost obracela v případě ohrožení svých zájmů konkurencí nebo místními nacionalistickými politiky.⁸¹ Konkrétně v případě Guatemaly United Fruit Company kontrolovala kromě banánových plantáží i železniční dopravu a některé přístavy a v roce 1906 stála za intervencí USA kvůli povstání generála Barillase. Obyvatelé byli obecně nespokojeni s diktaturou Estrada Cabrery, vesničané protestovali proti zemědělské politice, městská

⁸¹ OPATRŇY, Josef. Cit. d., s. 482-483

intelligence proti zvýhodňování amerických společností, což vedlo v roce 1920 ke svržení režimu.

Miguel Ángel Asturias se narodil v roce 1899, tedy rok poté, co se Manuel Estrada Cabrera stal prezidentem, celé jeho dětství a dospívání tedy bylo poznamenáno jeho krutou a nedemokratickou vládou. Pamatoval si strach a napjatou atmosféru. „Myslím si, že prostředí strachu je to, co dává charakter tomuto dílu. Nejedná se o literární prvek, nýbrž o prvek z mé duše, z lidské duše...“⁸² Román napsal na základě vlastních zkušeností. Nejedná se však o historické dílo, ale ani o úplnou fikci. „Příběh se postupně stává svědeckým vyprávěním, a tak to, co se v literární terminologii bývá nazýváno fabule nebo historie, je ve skutečnosti přepis skutečných událostí v románové podobě.“⁸³

3.3 Postava prezidenta

Postava pana prezidenta je nejasná, nezachytitelná a nejistá. Je to postava s obrovskou, zlou, ničící, smrtelnou mocí ve své nekonečné říši. Je krutý a krvelačný, je to sám ďábel, perverzně komický, zajatý ve své vlastní moci. Jeho tělo je také popsáno nejasně. Postava mu tak propůjčuje lidový charakter a stává se z něj hrozivá karikatura. Bývá zobrazen oděný celý v černé barvě a s obličejem podobajícím se lidovému vyobrazení ďábla.⁸⁴

Takto charakterizuje pana prezidenta Cedomil Goic ve svém článku *El Señor presidente de Miguel Ángel Asturias*. Ačkoliv se postava pana prezidenta objevuje již v názvu románu, jeho postavu můžeme pozorovat jen zvenčí. Nemůžeme proniknout do jeho myšlenek a sledovat, jak přemýšlí a jak se rozhoduje.⁸⁵ Artur Uslar Pietri to vysvětluje tím, že není důležitá postava konkrétního tyрана, jelikož vždy nějaký byl a vždy nějaký bude.⁸⁶ Čtenář nemůže pořádně poznat pana prezidenta, jelikož se v románu objevuje jen zřídka, ale neustále je přítomna jeho moc a síla, jakási atmosféra, která prostupuje všemi příběhy.

⁸² ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Introducción, s. 22, (cit. z *Declaración de M. Á. Asturias*, diario La Prensa de Managua, Nicaragua, 19 de noviembre de 1967) (“Miedo ambiental, lo que creo que le da más carácter al libro; y éste no es un elemento literario sino un elemento del alma mía, del alma humana.”)

⁸³ Tamtéž, s. 49 (“El desarrollo de la narración adquiere una importancia testimonial, pues lo que en terminología literaria se denomina fábulo o historia es en realidad la transcripción de hechos reales en forma novelada.”)

⁸⁴ GOIC, Cedomil. *El Señor Presidente de Miguel Ángel Asturias*. In Miguel Ángel Asturias, *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador, 1.ª edición Madrid, 2000, s. 978 (“La figura del Señor Presidente encarna el carácter difuso, inasible e incierto, del poder maligno. Es una potencia incontrarrestable, aniquiladora y morífera, en su imperio absoluto; cruel y sanguinario, en su demoníaco carácter; perversamente cómico, en el espectáculo de su propio poderío. Para prestarle el cuerpo mítico que le conviene, el Señor Presidente es caracterizado con la figura imprecisa que le presta la creencia popular, fabuladora de una imagen temible y caricaturesca, o la representación de igual origen que lo presenta vestido de negro enteramente y con un rostro descarnado semejante a las representaciones populares del demonio.”)

⁸⁵ USLAR, Pietri, Arturo. *Yo asistí al nacimiento de El Señor Presidente*. In Miguel Ángel Asturias, *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador, 1.ª edición Madrid, 2000, s. 513

⁸⁶ Tamtéž, s. 513

Již od začátku románu vnímáme jeho přítomnost.⁸⁷ Právě atmosféra plná strachu (které se budu věnovat v jedné z následujících kapitol) ukazuje, jak mocný pan prezident byl.

Sám autor popisuje pana prezidenta ve svém díle *"El Señor Presidente como mito"* takto:

Jedná se o člověka-mýtus, o vyšší bytost (protože tou skutečně je, ať chceme nebo ne), je to ten, který splňuje funkce kmenového náčelníka primitivních společností, obdařený svatou mocí, neviditelný jako Bůh, pročež čím méně se bude objevovat jeho postava, tím víc bude považován za mýtus.⁸⁸

3.3.1 Zobrazení pana prezidenta

Přestože se v knize neobjevuje tak často, je v ní mnoho zmínek o tom, jaký byl. Vždy chodil oblečený v černé barvě, nosil brýle a často je popisován jako stařec.

El presidente vestía, como siempre, de luto riguroso: negros los zapatos, negro el traje, negra la corbata, negro el sombrero que nunca se quitaba; en los bigotes canos, peinados sobre las comisuras de los labios, disimulaba las encías sus dientes, tenía los carrillos pellejados y los párpados como pellizcados.⁸⁹

(Prezident byl jako vždy v hlubokém smutku: černé střevíce, černé šaty, černá kravata, černý klobouk, který nikdy nesundával z hlavy. Prošedivělými, ke koutku sčísnutými kníry zakrýval své bezzubé dásně, měl nadobro zplhlé tváře a víčka jakoby celá zřasená.⁹⁰)

Je to záhadný muž, nikdo neví, kde a jak přesně žije; je chráněn velkým množstvím osob:

Las armas de los centinelas, fantasmas envueltos en ponchas a rayas, que en las ventanas de los cuarteles vecinos velaban en pie de guerra, como todas las noches, al cuidado del Presidente de la República, cuyo domicilio se ignoraba porque habitaba en las afueras de la ciudad muchas casas a la vez, cómo dormía porque se contaba que al lado de un teléfono con un látigo en la mano, y a qué hora, porque sus amigos aseguraban que no dormía nunca. (s. 119)

(... stráže, přízraky zahalené do pruhovaných plášťů, bděly s plnou výzbrojí v oknech sousedních kasáren jako každou noc nad bezpečností prezidenta

⁸⁷ LISCANO, Juan. *Sobre El Señor Presidente y otros temas de la dictadura* In Miguel Ángel Asturias, *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador, 1.a edición Madrid, 2000, s. 796

⁸⁸ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor presidente como mito*. In Miguel Ángel Asturias, *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador, 1.a edición Madrid, 2000, apéndice, s. 474 (*"es el hombre-mito, el ser-superior (porque es eso, aunque no querramos), el que llena las funciones de jefe tribal en las sociedades primitivas, ungido por poderes sacros, invisible como Dios, pues cuanto menos corporal aparezca, más mitológico se le considerará."*)

⁸⁹ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Madrid: Ediciones Cátedra, 9.^a edición, 2011, s. 145

⁹⁰ ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan president*, přel. Zdeněk Šmíd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1971, s. 37

republiky, o jehož pravém bydlišti nikdo nic nevěděl: protože obýval v okolí města mnoho domů zároveň; ani jak spí: říkalo se, že u telefonu a s karabáčem v ruce; a v kterou hodinu: jeho přátelé totiž tvrdili, že vůbec nikdy nespí. (s. 11))

Cítí se jako zachránce, spasitel země:

Como te decía al principio, nadie hace nada y, naturalmente, soy yo, es el Presidente de la República el que tiene que hacer todo, aunque salga como el cohetero. Con decir que si no fuera por mí no existiría la fortuna, ya que hasta de diosiego ciega tengo que hacer en la lotería... (s. 373)

(Ale, jak jsem ti naznačil na začátku, nikdo nic nedělá a všechno musím vykonat já, prezident republiky, i když mi nakonec někdy všechno uteče pod rukama. Beze mne by u nás neexistovala dokonce ani štěstěna, na tu bohyni s páskou na očích si totiž také musím zahrát... (s. 273))

Pan prezident ale rozhodně nepůsobí jako osoba sebejistá a nebojácná. Naopak se prezentuje jako někdo, kdo trpí strachem – strachem o svůj život, o svou pozici prezidenta. “A él le daban miedo los entierros ... Era muy lleno de cuentos y muy niño. Con nadita que fuera contra él creía lo que se le contaba, o cuando era para darle el pase de su talento.” (s. 280) („Jemu naháněly pohřby strach. [...] On měl v hlavě plno babských povídaček, no, učiněné děcko. Stačila maličkost, když to bylo namířeno proti němu, a hnedka věřil, co mu kdo vyprávěl, anebo zase, když dal někdo na přetřes jeho vlohy.“ (s. 177))

Zároveň se také ukazuje jako člověk, lidská osoba s chybami a slabostmi – jednou ho Miguel najde opilého a neupraveného: “la falda de la camisa al aire, la bragueta abierta, los zapatos sin abrochar, la boca untada de babas y los ojos de excrecencias cojor de yema de huevo.” (s. 337) („Spodek košile měl přitom venku, poklopec otevřený, střevíce nezašněrované, ústa potřísněná slinami a oči výměšky připomínajícími barvou žloutek.“ (s. 235)) Právě v této scéně dochází k jakémusi zničení postavy pana prezidenta⁹¹, jelikož vidíme, že je jen člověk, že není Bůh.

Občas se ukáže, že má city jako ostatní lidé: “El silencio reinaba en torno suyo. Bajo el peso de una gran tristeza que pronto debeló con rabia para que no le llegara a los ojos, se levantó del asiento y fue al balcón.” (s. 207) („Kolem něho vládlo ticho. Všecek pod tíhou smutku, který ze sebe rychle střásl, aby mu nezaplavil oči, zvedl se konečně z křesla a vyšel na balkón.“ (s. 101))

Objevují se též zmínky o jeho dětství, původu a jeho matce. Pocházel z chudých poměrů, musel od mládí pracovat a noci trávil studiem, aby mohl být tím nejpodřadnějším

⁹¹ BELLINI, Giuseppe. *Narrativa de Miguel Ángel Asturias*, Buenos Aires, Editorial Losada, S.A., 1969, s. 49

advokátem: "El amo tragó saliva amarga evocando tal vez sus sueños de estudiante, al lado de su madre sin recursos, en una ciudad empedrada de malas voluntades." (s. 207) („Vůdce spolkl hořkou slinu, možná že mu v té chvíli kmitla hlavou vzpomínka na roky, kdy žil jako studentík se svou zcela nemajetnou matkou ve městě, kde se to lidmi zlé vůle přímo hemžilo.“ (s. 101)) Nebo: "Un columbrón a las calles que transitó de niño, pobre, injustamente pobre, que transitó de joven, obligado a ganarse el sustento en tanto los chicos de buena familia se pasaban la vida de francachela." (s. 337) („Bleskem mu vytonuly před očima ulice, kudy chodíval jako děcko, v chudobě, nespravedlivé chudobě, jimiž chodíval jako mladík tehdá, kdy si už musel vydělávat na živobytí, zatímco si jeho vrstevníci, jenže z lepších rodin, vyhazovali z kopýtko den co den.“ (s. 236)) Postava matky je důležitá, jelikož nám ukazuje lidskou stránku pana prezidenta. Je to i důkaz lidskosti Asturiasovy literatury.⁹²

Pan prezident je postava krutá – nechá například zbičovat k smrti staříka, který rozlil inkoust; vzbuzuje v lidech strach:

- “¿Un regaño? ¡Bueno, no es al primero ni al último que regaña; a otros los pega!” (s. 141) („Vycinkal ti? Nejsi první ani poslední, koho vyplísnil. Jiné při audienci dokonce zbije!” (s. 33))
- “Pero como todos los que se acercaron con este propósito, se detuvo cohibido por un temor extraño, por una fuerza sobrenatural...” (s. 209) („Ale jako všichni, kteří se přiblížili k presidentovi s tímto úmyslem, zůstal auditor náhle stát přimrazen podivným strachem, nadpřirozenou silou...” (s. 103))

Je to manipulátor, vyžívá se ve fraškách a nikdo v jeho blízkosti si vlastně nemůže být ničím jist. Jako každý diktátor má i pan prezident svého favorita, oblíbence, v tomto případě se jedná o Miguela Cara de Ángel. Nejprve působí spíše jako negativní postava, plně oddaná režimu, která neváhá zabít na rozkaz, což se později ale změní. Zajímavý je též jeho vzhled, jelikož v lidech vzbuzoval rozporuplné reakce: "El que le hablaba era un ángel: tez de dorado mármol, cabellos rubios, boca pequeña y aire de mujer en violento contraste con la negrura de sus ojos varoniles..." (s. 135) („Mluví k němu sám anděl! Pleť, pozlacený mramor, plavé vlasy; drobná ústa a ženský vzhled prudce kontrastovaly s hlubokou černí jeho mužně hledících očí.“ (s. 26)) Byl tak oddaný presidentovi, že neměl žádný osobní život, neměl rodinu, potlačoval své city. "Cara de Ángel se despidió, mientras Camila lloraba su desgracia increíble ... Y al salir sintió por primera vez, desde la muerte de su madre, los ojos llenos de lágrimas." (s. 240) („Andělská tvář se rozloučil s Kamilou, která plakala nad svým

⁹² ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 31

neuvěřitelným neštěstím. A když vyšel ven, pocítil poprvé od smrti své matky, že mu do očí vyhrkly slzy.“ (s. 136))

V kontrastu s postavou pana prezidenta se objevuje kolektivní postava guatemalské společnosti. „V tomto případě se střetává kolektivní postava (guatemalská společnost), která má sklon ke „spontánnímu podřízení se“ z historických důvodů, se silnou individualistickou postavou (Estrada Cabrera), která je přesvědčená o své caudillské nadřazenosti nad osudy lidu.“⁹³

3.3.2 Praktiky

Režim je nedemokratický, panu prezidentovi nejde o prosperitu země, ale o vlastní znovuzvolení, které má takřka jisté, jelikož lidé nemají jinou volbu. Aby se politici, generálové a další udrželi u moci, musí plnit rozkazy a udržovat u moci nedemokratický režim a myslet jako pan prezident⁹⁴: „En estos puestos se mantiene uno porque hace lo que le ordenan, y la regla de conducta del Señor Presidente es no dar esperanzas y pisotearlos y zurrarse en todos porque sí.“(s. 348) („Na místech, z nichž jedno mám já, udrží se člověk jenom tím, že plní všechny rozkazy. A pravidlo, jímž se řídí pan prezident...? Nikomu se nesmí dávat žádná naděje, všem je třeba šlápnout na krk a bít je hlava nehlava, třeba jen tak pro nic za nic!“ (s. 248-249)) Dalším příkladem je to, že se všeobecně ví, co je třeba udělat pro udržení se v milosti pana prezidenta: „el delito de sangre era ideal; la supresión de un prójimo constituía la adhesión más completa del ciudadano al Señor Presidente. Dos meses de cárcel, para cubrir las apariencias, y derechito después a un puesto público de los de confianza...“ (s. 288) („ideálním přitakáním je ovšem vražda. Sprovodit ze světa svého bližního bylo by projevem naprostého občanova souhlasu s panem prezidentem. Dva měsíce vězení, aby se neřeklo, a potom brášku rovnou nějaký významný veřejný úřad...“ (s. 185))

Pan prezident vytvořil systém ovládaný strachem, absurditou a krutostí, který ho ovšem po dlouhá léta udržuje u moci. „Jako obrovský pavouk tká síť z donášení, špionáží a intrik.“⁹⁵ Je to síť špehů, policistů, vrahů.: „Una red de hilos invisibles, más invisibles que los hilos del telégrafo, comunicaba cada hoja con el Señor Presidente, atento a lo que pasaba en las vísceras más secretas de los ciudadanos.“ (s. 147) („Síť vláken unikajících oku,

⁹³ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 61 („Hayen este caso una personalidad colectiva (la sociedad guatemalteca) proclive a la „sumisión espontánea“ por razones históricas, frente a una personalidad fuerte e individualista (Estrada Cabrera), autoconvencida de su propia función como supremo caudillo de los destinos de su pueblo.“)

⁹⁴ BELINNI, Giuseppe. Cit. d., s. 40

⁹⁵ LISCANO, Juan. Cit. d., s. 796, („Como una monstruosa araña teje la red de delaciones, espionajes e intrigas.“)

neviditelnějších než telegrafní dráty, spojovala každý list s panem prezidentem, ostražitě sledujícím, co se děje v nejtajnější hloubi všech jemu poddaných.“(s. 39)) Důležité je ale zdůraznit, že by takový systém nefungoval bez „pomocí“ ostatních lidí. Pan prezident je jen „viditelná špička obrovské pyramidy tisíců těch, kteří se mají díky režimu dobře.“⁹⁶

Vše je součástí sítě, každý sleduje a každý je sledován. ”Allí, la cocinera que espía al amo y a la de adentro, y la de adentro que espía al amo y a la cocinera, me informan en este momento que Cara de Ángel se encero es su habitación con el general Canales aproximadamente tres cuartos de hora.“(s. 175) („A odtamtud mě kuchařka, která špehuje svého pána a služebnou, jakož i služebná, která zase špehuje kuchařku a svého pána, daly před chvílí vědět, že Andělská tvář a generál Canales zůstali spolu ...“(s. 67))

Samozřejmostí je také sociální nespravedlnost.

Unos sin lo necesario, obligados a trabajar para ganarse el pan, y otros con lo superfluo en la privilegiada industria del ocio: amigos del Señor Presidente, propietarios de casas –cuarenta casas, cincuenta casas-, prestamistas de dinero al nueve, nueve y medio y diez por ciento mensual, funcionarios con siete y ocho empleos públicos, explotadores de concesiones, montepíos, títulos profesionales, casas de juego, patios de gallos, indios, fábricas de aguardiente, prostíbulos, tabernas y periódicos subvencionados. (s. 126)

(vždyť přece jedni z nich neměli ani to nejnnutnější, museli si práci vydělávat na svůj každodenní chléb, zatímco druzí měli všeho nadbytek a oddávali se jenom své privilegované zahálce: přátelé pana presidenta, majitelé domů – čtyřiceti, třeba i padesáti –lichváři půjčující peníze na devět a půl, deset procent měsíčního úroku, byrokraté se sedmi či osmi úřady, vykořisťovatelé koncesí, zastaváren, odborných titulů, heren, dvorců pro kohoutí zápasy, Indiánů, kořalen, nevěstinců, taveren a subvencovaných deníků.(s. 17-18))

Lidé jsou zatýkáni z nesmyslných důvodů:

- ”Siendo todo su delito el haber aceptado una recomendación del general Eusebio Canales para que les facilitaran trabajo en la Estación.“ (s. 265) („jejich jediným deliktem je, že přijali přímluvu generála Eusebia Canalese, aby dostali práci na hlavním nádraží.“(s. 161))
- ”El delito de que se le acusa es el de haber quitado del cancel de la iglesia donde estaba de sakristán el aviso de jubile opor la madre de Señor Presidente, por consejo de enemigos del gobierno; que eso no es cierto, y que si él lo hizo, fue por quitar otro aviso, porque no sabe leer.“(s. 268) („Kladou mu za vinu,

⁹⁶ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Introducción, s. 58 (”*El presidente de la novela de Asturias sólo son la cabeza visible de una gran pirámide jerárquica formada por algunos miles de beneficiarios del régimen.*“)

že z bočních dveří chrámu, kde býval kostelníkem, strhl oznámení týkající se jubilea matky pana prezidenta, podnícen prý k tomu nepřáteli vlády; tohle však vůbec není pravda, a udělal-li onu věc, tedy jen proto, že chtěl sundat jinou vyhlášku, vždyť přece neumí číst.“(s. 164))

Lidé nejsou považováni za lidské bytosti, nýbrž za věci, se kterými se dá obchodovat: ”Sabiendo que está presa de tu orden, te molesto para que me digas si tienes inconveniente en recibir ese dinerito y entregarle dicha mujer a mi clienta.“(s. 242) („Vím, že je ona žena ve vazbě na tvůj příkaz a obtěžuji tě teda dotazem, zda nemáš proti tomu žádnou námitku a přijmeš-li tu sumičku a předáš zmíněnou ženu mé klientce...“(s. 137-138)) Ona zmíněná žena se nakonec po přetrpěném mučení a po smrti svého synáčka dostává do nevěstince. ”Y así, a ciegas, con el tesoro de su muertecito apretado contra su corazón, la sacaron. Ya era una bestia comprada para el negocia más infame.“(s. 261) („Takže ji jakoby nevidomou, s neživým děťátkem, jejím drahocenným pokladem, vyvedli ven. Nebylo to již vlastně žena, nýbrž pouhá nemá tvář koupená pro nejrozkříčenější řemeslo.“(s. 157))

Všichni žijí v neustálém strachu, každý se obává, aby nezkompromitoval sebe nebo svou rodinu, protože jen pouhý kontakt se zavrženou osobou znamenal blížící se zavržení i pro něho. Nikdo nemůže vyjádřit soucit s tím, jehož rodina upadla v nemilost, nebo byla zatčena či popravena.

La viuda de Carvajal erró de casa en casam pero en todas la recibieron fríamente, sin aventurarse en algunas a manifestarle la pena que les causaba la muerte de su marido, temiendo acarrearle la enemiga del Gobierno.(s. 341)
(Vdova po doktoru Carvajalovi bloudila od jedněch dveří ke druhým, ale všude ji přijali mrazivě, někde se vůbec neodvážili dát najevo zármutek, který jim přece jen způsobila smrt jejího manžela, báli se, že se snad zapletou s odpůrkyní režimu. (s. 240))

3.3.3 Absurdita

Je to režim založený na absurditě. Ve skutečnosti to působí, že pravda neexistuje a nikdo si již není vědom toho, co to pravda vůbec je. Například při vyšetřování vraždy auditor opakuje, že chce slyšet pravdu, ale když mu žebráci řeknou pravdu, reaguje takto:

–¡Eso les aconsejaron que me dijeran, pero conmigo no valen mentiras!
¡La verdad o la muerte!... ¡Sépalo, ¿oye?, sépalo, sépalo si no lo sabe!
–¡Fue el idiota! ¡El idiota fue! ¡Por Dios, que fue el idiota! ¡El idiota fue!
El idiota fue! El idiota fue!... El idiota fue!

–¡Mentira...! –afirmó el Auditor y, pausa de por medio-, mentira, embustero!... Yo le voy a decir, a ver si se atreve a negarlo, quiénes asesinaron al coronel José Parrales Sonriente; yo se lo voy a decir... El general Eusebio Canales y el licenciado Abel Carvajal!...(s. 124)

(– „Nakukali vám, že mi máte říct tohle, ale na mě lži neplatí! Pravdu nebo smrt!... Abys věděl... slyšíš?... abys to věděl, věděl, jestli to snad ještě nevíš!“

– „Udělal to slabomyslný! Udělal to slabomyslný! Pro živého Boha, byl to slabomyslný! Byl to on! Byl to on! Slabomyslný!“

– „Holá lež!...“ prohlásil auditor, a následovala pomlka: „Lžeš, ty filuto jeden!... Povím ti, a jen se opovaž tu věc popřít, kdo zavraždil plukovníka Josého Parralesa Sonriente. Já ti to povím... Generál Eusebio Canales a doktor Abel Carvajal to byli!...(s. 16))

Je jedno, jestli je někdo vinný nebo ne, nikoho to nezajímá, a pokud se prezident rozhodl, že někdo je vinen, onen chudák s tím nic nenadělá.

- ”No se pregunte, general, si es culpable o inocente: pregúntese si cuenta o no con el favor de lamo, que un inocente a mal con el gobierno, es peor que si fuera culpable!“ (s. 173) („Neklad'te otázku takto: jsem vinen či nevinen, ptejte se však, můžete-li ještě počítat s prezidentovou přízní, protože nevinný, ale v nemilosti u vlády, je na tom hůře než skutečný viník!“ (s. 65))
- ”De nada le serviría ser inocente, de nada. Ya estaba complicado, ya estaba complicado. !La lotería, amigo, la lotería! !La lotería, amigo, la lotería. Ésta era la frase-síntesis de aquel país...“(s. 212) („Nic nebude znamenat, že je nevinen, pranic. Už v tom také uvízl, už v tom také uvízl. Loterie, milý brachu, loterie! Loterie, milý brachu, loterie! Tohle je věta zahrnující život jejich země...“(s. 106))

Absurditu čtenář vnímá velmi snadno, jelikož díky vševědoucímu vypravěči proniká nejen do skutečností, ale i do snů a myšlenek jednotlivých postav. Při výslechu Fediny je absurdita dle mého názoru velmi patrná:

- ”Mal hace usted en negarlo, porque la autoridad lo sabe todo, y sabe que usted habló con el general!“ (s. 224) („Chybujete s tím svým zapíráním. Úřady vědí všechno, tedy i to, že jste mluvila s generálem.“ (s. 119))

- –¡Déjese de mentiras! Más vale que me confiese por las buenas el paradero del general, que yo sé que usted lo sabe, que usted es la única que lo sabe y que nos lo va a decir aquí, sólo a nosotros, sólo a mí. !...

–¡Ay, señor, si yo supiera se lo diría! Pero no lo sé, cabe la desgracia que no lo sé...
¡Santísima Trinidad, qué hago yo! (s. 224-225)

(– „Nechte si ty svoje lži! Raději byste mi měla po dobrém vyzradit, kde prodlévá generál Canales, vím, že znáte to místo, ano, jedině vy ho znáte, a všechno nám řekněte zde v této místnosti, jenom nám, jenom mně!

– „Ach, pane, kdybych to věděla, hned bych vám to řekla“ Ale já nevím, naneštěstí o té věci nic nevím... Pane Bože na nebesích, co mám udělat?“ (s. 120))

Ve skutečnosti nemá cenu se bránit či protestovat, vzhledem k tomu, že rozhodnutí pana prezidenta někoho zlikvidovat jsou nevratná a pravda nikoho nezajímá.

- Carvajal volvió a mirar a los miembros del tribunal, buscando saber si estaban cuerdos. Con el primero que tropezaron sus pupilas no podía estar más borracho [...] Le seguía un oficial retinto que también estaba ebrio. Y el Presidente, que daba la más acabada impresión del alcohólico, casi se caía de la jama. (s. 320) (Carvajal se znovu zahleděl na členy tribunálu, chtěl se přesvědčit, jsou-li při zdravém rozumu. První, s kterým se střetly jeho oči, byl však zřejmě opilý namol. [...] Potom další důstojník, s pletí do černohněda, a zrovna tak zřízený. Sám prezident tribunálu, alkoholik od hlavy k patě, div div neklesl pod tíhou bůhvíkolika vyzunknutých skleniček. (s. 218))

- Ensayó a decir unas cuantas palabras, pero inmediatamente tuvo la impresión Dolorosa de que nadie le oía, y en efecto, nadie le oía. La palabra se le deshizo en la boca como pan mojado. La sentencia, redactada y escrita de antemano... (s. 320) (Pokusil se sice říci několik slov, ihned ho však rozjitřil bolestný pocit, že jej nikdo z přítomných neposlouchá; a skutečně, vůbec nikdo ho neposlouchal... Slova mu tedy nabobtnala v ústech jako namočený chléb. Rozsudek, vypracovaný a sepsaný předem... (s. 218))

Celý režim vypadá jako velká lež, velká fraška. Konají se výslechy, ale pravdivé odpovědi nikoho nezajímají. Policisté rabují domy, místo toho, aby chytali lupiče. Je to fraška, hra a lidské bytosti jsou herci, pouhé figurky.

Y cuanto sucedió en seguida fue para Carvajal un sueño, mitad rito, mitad comedia bufa. Él era el principal actor y los miraba a todos desde el columpio de la muerte, sobrecogido por el vacío enemigo que le rodeaba. (s. 319)

(A co následovalo hned po tom, bylo pro Carvajala jako sen, zpola obřad, zpola fraška. On, hlavní herec, díval se na všechny z houpačky smrti, rozrušen nepřátelskou prázdnotou, která ho obklopovala.(s. 216))

Věznění a mučení je popisováno s mnoha detaily a je velmi kruté. Mění lidi, stávají se z nich zvířata. Tento rys je velmi patrný v celém díle, budu se mu věnovat podrobněji v jedné z následujících kapitol

3.3.4 Atmosféra

Myslím, že atmosféra se dá snadno vyjádřit několika slovy: peklo, noční můra. Gerald Martin, koordinátor kritického vydání díla *El Señor Presidente* říká, že „žít ve městě ovládaném panem prezidentem je noční můra a číst tento román je jako přímé prožití téhle noční můry.“⁹⁷ Je to svět, ve kterém neexistuje ani pravda, ani pravá lež. Je to svět obrácený naruby. Neexistuje „ani skutečný život, ani skutečná smrt, ani skutečná čest, ani skutečná ztráta cti, ani skutečné přátelství, ani skutečné nepřátelství...“⁹⁸

Atmosféra je plná strachu, který zemí šíří pan prezident.⁹⁹ Město v noci je pusté, prázdné, studené, potulují se tam žebráci. „Los pordioseros se arrastraban por las cocinas del mercado, perdidos en la sombra de la Catedral helada, de paso hacia la Plaza de Armas, a lo largo de calles tan anchas como mares, en la ciudad que se iba quedando atrás íngnima y sola.“(s. 115) („Žebráci se vlekli kolem krčem tržiště, ztraceni v stínu ledové katedrály, cestou k Pevnostnímu náměstí, ulicemi rozsáhlými jako oceány, ve městě, které se za jejich zády ponořovalo do naprosté osamělosti.“(s. 7)) Strach skutečně prostupuje celým románem:

Sus compañeros lagrimeaban como animales con moquillo, atormentados por la oscuridad, que sentían que no se les iba a despegar más de los ojos; por el miedo –estaban allí, donde tantos y tanton habían padecido hambre y sed hasta la muerte- y porque les infundía pavor que los fueran a hacer jabón de coche, como a los chuchos, o a degollarlos para darle comer a la policía.(s. 121)

(Jeho společníci slzeli jako zvířata stížená vozňivkou a připadalo jim na skřipcích temnoty, že si už nikdy tmu z očí nevydrolí. To všechno působil strach; jsou, kde hlad a žízeň udolaly až k smrti tolik jiných... A také hrůza, že z nich nadělají černé mýdlo jako z pošlých psů anebo je podříznou a dají sníst těm od policie.(s. 13))

⁹⁷ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, s. 346 (”Vivir en la ciudad gobernada por el Señor Presidente es una pesadilla; leer esta novela es vivir directamente esa pesadilla.”)

⁹⁸ BELLINI, Giuseppe. Cit. d., s. 39 (”Ni verdadera vida ni verdadera muerte, ni verdadera honra ni verdadera deshonra, ni verdadera amistad ni enemistad verdadera...”)

⁹⁹ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 31

Protikladem teroru, strachu a nejistoty je venkov, jakási idylická bublina, kam se vydává Miguel s Camilou na svatební cestu. Uchyluje se tam i sama Camila se svým synem. "El pequeño Miguel creció en el campo, fue hombre de campo, y Camila no volvió a poner los pies en la ciudad." (s. 394) („Malý Miguel vyrostl na venkově, úplně s ním srostl a Kamila se už ve městě nikdy neukázala.“ (s. 295))

3.4 Stylistika

„Asturias se uchyluje ke stylistickým vynálezům, aby s větší silou vykreslil jednotlivé situace nebo naladění. Přerušuje slova, opakuje slabiky, zavádí nová slova, jejichž základem je zvuk a obraz. Klade důraz na zvukomalebnost a na slovní hříčky.“¹⁰⁰

Esperpento¹⁰¹

Stylisticky a jazykově je *Pan Prezident* velmi bohatý a můžeme v něm snadno najít celou řadu vlivů. Jedním z těchto vlivů bylo setkání s Valle-Inclánem, ke kterému došlo během jeho pobytu v Mexiku. Technika, kterou Asturias používá pro vykreslení absurdní a hybridní reality se podobá esperpentu Valle-Inclána.¹⁰² Realita, kterou Asturias zobrazuje, je deformovaná:

Asturias má sklony především k zobrazení deformující moci diktatury, která se projevuje násilím a úpadkem všech morálních hodnot. Aby dosáhl takového efektu, používá sekvenci scén, ve kterých realitu ukazuje jako odraz v deformovaných zrcadlech ve tmě, v nedýchatečné atmosféře, v hybridnosti.¹⁰³

Surrealismus, sny

Vliv surrealismu je vidět především na častém využívání volných asociací a proudu myšlení. „Asturiasův se ve svém vyprávění často uchyluje k asociacím myšlenek s cílem vyjádření přesného smyslu jistých pasáží nebo abstraktních ideí.“¹⁰⁴ Tyto asociace velmi často vychází ze snového světa a ze snů. V celé knize se objevuje opravdu mnoho odkazů na sny.

¹⁰⁰ BELLINI, Giuseppe. Cit. d., s. 60 ("Asturias recurre a invenciones estilísticas, para expresar con mayor fuerza situaciones particulares o estados de ánimo; trunca las palabras, repite las sílabas, acuña nuevos vocablos en los que la esencia es el sonido y la imagen; recurre a la onomatopeya y al „retruécano“... ")

¹⁰¹ Literární žánr, který groteskně deformuje realitu.

¹⁰² BELLINI, Giuseppe. Cit. d., s. 20

¹⁰³ Tamtéž, s. 40 ("Asturias tiende sobre todo a expresar el poder deformante de la dictadura, que se manifiesta en la violencia y en el desarraigo de todo valor moral. Para obtener tal efecto recurre a una secuencia de escenas en las que esta realidad se presenta como reflejada por espejos deformados definiéndose en la oscuridad, en lo irrespirable y en lo híbrido. ")

¹⁰⁴ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 57 ("La técnica narrativa de Asturias recurre frecuentemente a la asociación de ideas para expresar el sentido cabal de ciertos pasajes o ideas abstractas. ")

- ...caían en sueños agitados, tristes; pesadillas por las que veían desfilar cerca de sus ojos cerdos con hambre, mujeres flacas, perros quebrados, ruedas de carruajes y fantasmas de Padres que entraban a la Catedral en orden de sepultura, procedidos por una tenia de luna crucificada en tibias heladas.(s. 116) (... brzo se jich zmocnily neklidné, truchlivé sny, noční můry, kdy jim před očima kolotali vyhladovělí upíři, vychrtlé ženy, psi s přeraženou páteří, vířila kola kočárů a pohřebním průvodem vcházeli do katedrály mniši, s tasemnicí luny na dvou zkřížených hnátech v čele.(s. 7-8))
- ... Juego de sueños..., charcas de aceite alcanforado..., astros de diálogo lento..., invisible, salobre y desnudo contacto del vacío..., doble bisagra de las manos..., lo inútil de las manos en las manos..., en el jabón de reuter..., en el jardín del libro de lectura..., en el lugar del tigre..., en el allá grande de los pericos..., en el jaula de Dios...(s. 289) (... Hra snů... kaluže kafrového oleje... táhlý rozhovor hvězd... očima nezachytitelný, slanavý, přímý dotyk prázdnoty... dvojité stěže rukou... marnost rukou v cizích dlaních... ve voňavém mýdle... v zahradě s rozečtenou knihou... v tygřím doupěti... v papoušcích dálavách... v boží kleci...(s. 186))
- Atmósfera de aguardiente. Salivazos teñidos de tabaco. Entrañas. Cansancio salvaje. Sopor. Molice. Meridiano tropical. Alguien pasaba por su sueño, de puntapié, para no despertarlo...(s. 131) („Ovzduší čpějící pálenkou. Tabákem zhnědlé stříkance slin. Obnažené vnitřnosti. Divošská únava. Ochablost. Zmalátnělost. Polední čára tropů. Kdosi jde v jeho snu po špičkách, aby jej neprobudil...” (s. 22))

Dalším prostředkem surrealismu je personifikace. Věci ožívají a lidské postavy naopak mizí, nebo alespoň jejich lidská, živá část se stává jakýmsi preludem.¹⁰⁵ Například: ”...y los espejos, absortos mediums que por el alma de los muebles muertos dicen con voz muy viva...” (s. 290) („...zrcadla, do sebe soustředěná media spiritistických seancí, která říkají, oživena duší mrtvého nábytku, jasným hlasem...”(s. 187))

Tato personifikace je „nevyjádřená kritika nespravedlivého a cizího světa, ve kterém věci mluví a jednají, aby vykompenzovali absenci lidských bytostí, ze kterých se už staly preludy či loutky.”¹⁰⁶ Například: ”La noche entera estuvo quejándose quedito y recio, quedito y recio como perro herido...”(s. 128) („Celou noc

¹⁰⁵ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, s. 402

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 357 (”*Crítica implícita de que en este mundo de injusticia y enajenación, las cosas hablan y actúan para compensar la ausencia de los seres humanos, ya vueltos fantasmas o muñecos.*”)

tam prolamentoval potichoučku a zprudka, potichoučku a zprudka jako poraněný pes...“(s. 19))

Zvukomalebnost

Dalším prostředkem je zvukomalebnost a hudebnost, pomocí které Asturias znásobuje účinek slov. Popisované situace tak působí realističtěji, opravdověji a často také děsivěji. Tyto hry s hudebností a se zvukem se nazývají „*jitanjáfora*“. Autor často používá slova, která svým zvukem vyvolávají jistou věc či činnost.

Tato hudebnost se vnímá již z prvních řádků, kde se ze hry se slovy – už proslavené z letopisů světové literatury – může zaslechnout zvonění bronzových zvonů katedrály. Zas a znovu tato zvonkohra písmen a slabik za sebou zanechá svou slovní znělost: „Zasvit’ zřídlo ohně plné, Lucifere drahokame.“¹⁰⁷

Právě v této úvodní větě *jitanjáfora* imituje zvuky zvonu a vyjadřuje atmosféru románu: „Strašlivá noc, ve které vládne hniloba osvětlená pochybným světlem Lucifera, krásného a zlého.“¹⁰⁸

V knize najdeme mnoho příkladů:

- ... mientras los pordioseros arrebatában del aire la car-car-car-car-cajada, del aire, del aire..., la car-car-car-car-cajada...(s. 117) (... zatímco ostatní žebráci nabírali dech k vý... vý... vý... buchům smíchu... dech... k vý... vý... vý... buchům smíchu...(s. 9))
- ...con ahogo y alarma aldabeó una y muchas veces más. !Ton-toro-rón! Ya no quitaba la mano del tocadador... !Tororón-ton, tororón-ton! No podía ser! Ton-ton-ton-ton-tontontontontonton tontontontontontontontontontonton...(s. 236) (V návalu úzkosti a rozechvění zabušila klepadlem znova... a pak ještě jednou... mnohokrát. Tluky tluky tluk. Nespouštěla už ruku z klepadla. Tluky tluky tluk... tluky tluky tluk! To není možné! Tluky tluky tluk tluky tluky tluk tluktluk tluktluktluktluktluktluktluktluktluktluktluktluktluktluktluk...(s. 131))

¹⁰⁷ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 18 (“Esa musicalidad se percibe desde las primeras líneas del texto, donde un juego de palabras –ya famoso en los anales de la literatura universal- deja oír el tañido de las campanas de la catedral, en cascadas de bronce. Una y otra vez ese carrillón de letras y sílabas encadenadas deja oír su sonoridad verbal: “... Alumbra, lumbre de Alumbre, Luzbel de Piedralumbre...””)

¹⁰⁸ NAVAS RUIZ, Ricardo. *El Señor Presidente: de su genesis a la primera edición crítica*, s. 757. In Miguel Ángel Asturias, *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador, 1.a edición Madrid, 2000) (“La noche infernal donde reina la podredumbre iluminada por la luz ambigua de Luzbel, hermosa y siniestra.”)

Hry s časem

Kniha je rozdělena na tři části, v jejichž názvech se objevují odkazy na čas: *Primera parte. 21, 22 y 23 de abril; Segunda parte. 24, 25, 26 y 27 de abril; Tercera parte: Semanas, meses, años*. Každá z těchto tří částí je rozdělena na kapitoly, přičemž každá kapitola má svůj název a vypráví příběh někoho jiného. Odkaz na čas v názvech částí knihy je podle mého názoru důležitý, jelikož to, co se odehrává v prvních dvou částech knihy, se odehrává během několika málo dní, zatímco třetí část knihy, ve které Cara de Ángel upadne v nemilost a je uvězněna, vypráví o celých rocích. Nejprve Camila dlouho čeká na Miguela, poté on dlouho čeká v kobce na záchranu, zatímco jejich syn vyrůstá a na poslední stránce se dozvídáme, že je z něho již mladý muž.

Autor odkazuje k časům, které ve skutečnosti neodkazují na konkrétní čas, protože neumísť čtenáře do žádného konkrétního momentu, nýbrž do doby nutné pro kompletní rozvoj zápletky. Zbytek je utvářen referencemi z prostředí speciálně zaměřeným na zvuk, světlo a individuální charakteristiku hlavních i vedlejších postav.¹⁰⁹

Další zajímavostí je, že Asturias zobrazuje plynutí času podle toho, jak ho vnímají jednotliví lidé. Když se vězni snaží určit, kolik je asi hodin, a jak se město změnilo během té doby, co jsou zavřeni, vidíme, že kompletně ztratili přehled o čase během svého utrpení:

La primera voz:

–Más o menos...

La segunda voz:

–No tengo ni idea...

La primera voz:

–Más o menos deben ser las...(s. 312)

(„První hlas: „Přibližně...“ Druhý hlas: „Nemám ponětí...“ První hlas: „Přibližně... asi tak...“(s. 210))

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 45 („El autor marca tiempos, que en realidad son solamente citas intemporales porque no sitúan al lector en ningún momento específico, sino en el lapso necesario para el desarrollo total del argumento. El resto está constituido por referencias de ambientación especialmente enfocadas hacia el sonido, la luz y el carácter individual de los personajes primarios y secundarios.“)

Občas se ale přece jen objevují odkazy na skutečné historické okolnosti, které nám pomáhají zorientovat se v čase, například ve třetí části knihy se objevuje zmínka o probíhající bitvě u Verdunu (leden až červen roku 1916).¹¹⁰

Často se objevují zvláštní odkazy na čas a odkazy na neschopnost zorientovat se v čase, a to nejen v případě vězňů: „¿Esa tarde hacía muchos años o esa tarde hacía pocas horas?“ (s. 194) („Uplynula od toho odpoledne již řada let, nebo to bylo před několika hodinami?“ (s. 87))

Bestializace

Dalším neméně důležitým prostředkem je bestializace a deformace lidí. Lidé se v režimu pana prezidenta stávají zvířaty, loutkami, panáčky, za jejichž nitky tahá pan prezident.¹¹¹ „Příběh vykresluje deformované postavy z části díky autorově představivosti, ale navzdory tomu to jsou postavy autentické, protože tato realita, tato degradace, byla a je přítomná, je součástí života, je to lidskost sama vykreslená mistrovskými tahy.“¹¹² Lidské postavy jsou v příběhu vrženy do takových situací, že není jiného východiska, než se jim přizpůsobit, což nejde jinak, než onou bestializací. Autor tím vyjadřuje karikaturu, grotesku skutečnosti.

- Los viejos callaban impacientes por saber la mera verdad, unos de pie, otros echados, otros acurrucados. Éstos se arrancaban el sombrero de petate, lo somataban en el suelo y se cogían la cabeza a rascones. (s. 365) (Staří mlčeli, ale dychtili už už se dozvědět pravdu, pouhou pravdu, jedni vstojí, druzí vleže, jiní v podřepu. A zprudka si vždycky strhli z hlavy slaměný širák, bušili s ním o zem a zběsile si vjížděli nehty do vlasů. (s. 265))
- Ahogados gritos de bestia que agoniza sin conciencia clara de su dolor fueron los últimos lamentos. Juntaba la cara al petate, áfono, con el gesto contraído y el cabello en desorden. (s. 249) (Přidušenými skřeky zvířete, jež dokonává a neuvědomuje si zcela jasně svoji bolest, zazněly poslední steny Rodasovy. Tiskl tvář k rohožce, sípál už jenom s tváří sešklebenou, s rozcuchanými vlasy. (s. 145))
- Su imagen despedazábase en la congoja del líquido golpeado, pero en cesando la agitación del agua reaparecía de nuevo. Aulló con berrinche de fiera rabiosa, al sentirse incapaz de destruir aquel polvito de carbón regado sobre las piedras, que

¹¹⁰ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, s. 415

¹¹¹ Tamtéž, s. 364

¹¹² ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 50 („El argumento pinta personajes deformados en parte por la imaginación del autor, pero auténticos al fin porque esa realidad, esa degradación, estuvo y está presente, es parte de la vida, es la humanidad misma pintada con trazos magistrales.“)

huía bajo sus pisotones...(s. 198) (Její obraz se tříštil v té rukama krutě sužované vodě, objevil se však znova, sotva se zčeřená hladina uklidnila. Chabeloně se vydral z hrdla skřek podobný sténavému vytí rozzuřené šelmy, když viděla, že nemůže zničit ten uhelný poprašek roztroušený po kamenech, unikající jejím podešvím a podpatkům...(s. 91))

- Los sollozos sonaban en sus labios como flecos almidonados, casi como cuchillos. La saliva le chorreaba por las comisuras con hervor de gemido.(s. 332) (Vzlyky zvučely u jejích rtů jako naškrobené tříšničky, bezmála jako nože. Sliny se hromadily v koutcích úst s bublavým sténáním.(s. 231))

A nejen, že se lidé chovají jako zvířata, ale ostatní s nimi tak i zacházejí.¹¹³ "Le negaban el paso con voz áspera, amenazándola cuando insistía con la culata o el cañón del arma."(s. 332) („Drsným hlasem na ni vždycky křikl: „Zpátky!“, a když neuposlechla, obraceli k ní výhružně pažbu nebo hlaveň své zbraně."(s. 231))

Tento román překypuje naturalistickými přirovnáními lidských bytostí ke zvířatům. U Asturiasa má toto přirovnání původ nejen morální, ale také politický: v mnoha žádostech zdůrazňuje, že s guatemalskými domorodci bylo zacházeno jako se zvířaty již od doby conquisty.¹¹⁴

Opakování

Autor velmi často opakuje příběhy i slova. Myslím si, že to je další prostředek pro vyjádření absurdní a deformované reality a její atmosféry. „Opakování mění postavu v objekt satiry, frašky, v profesionálně transformovanou v loutku nejprve svou vlastní ješitností a následně svou vlastní zbabělostí.“¹¹⁵ Asturias opakuje jak celá slova, tak i slabiky v těchto slovech. Podle Nelsona Otoría je opakuje, aby zdůraznil nějakou činnost nebo objekt v prostoru i čase.¹¹⁶

- Al paso del tren los campos cobraban movimiento y echaban a correr como chiquillos uno tras otro, uno tras otro, uno tras otro: árboles, casa, puentes...(s. 380) (Uhánějící vlak působil, že se i lány kolem dávaly do pohybu, stromy, mosty a domy utíkaly

¹¹³ Tamtéž, s. 59

¹¹⁴ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, s. 348 ("Las comparaciones naturalistas de seres humanos con animales proliferan en esta novela. En Asturias esa comparación tiene origen no solamente moral sino político: en numerosas instancias [...] señala que los indígenas de Guatemala han sido tratados como animales desde la conquista.")

¹¹⁵ Tamtéž, s. 362 ("Las repeticiones convierten al personaje en objeto de sátira, de farsa, profesional transformado en muñeco por su propia vanidad, primero, y, más tarde, por su propia cobardía.")

¹¹⁶ OSORIO, Nelson. *Lenguaje narrativo y estructura significativa de El Señor Presidente de Asturias*. Escritura 5/6, Caracas, enero a diciembre de 1978, pp. 99-156. In Miguel Ángel Asturias, *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador, 1.ª edición Madrid, 2000, s. 899

za sebou... za sebou... jako děti... [...] jedno za druhým, jedno za druhým, jedno za druhým.(s. 280))

- La casa perseguía al árbol, el árbol a la cerca, la cerca al puente, el puente al camino, el camino al río, el río...(s. 380) (Dům pronásleduje strom, strom ohradu, ohrada most, most cestu, cesta řeku, řeka...(s. 280))
- cada vez más atrás del tren, cada vez más atrás, cada vez más atrás, cada vez más atrás...(s. 381) („stále dál za vlakem... dál a dál za vlakem... dál a dál za vlakem... stále dál za vlakem...(s. 281))

Adekvátnost jazyka

Každá postava se vyjadřuje tak, jak to odpovídá její sociální vrstvě.¹¹⁷ Například žebrák mluví takto: ” –!Ay, suponte, cuánto chonte! !Ay, su pura concección, cuánto jura! !Jesupisto me valga!...(s. 121) („Lapicajte poldolajte! Ach, přečistí pončetí, pomoz mi z těch končetin! Ježíšmínku, neopust’ mě!“ (s. 13))

V Panu Prezidentovi je ještě třeba zdůraznit originalitu dialogů odpovídajících typu mluvy různých sociálních tříd, které se objevují v románu, ale především originalitu lidového jazyka, který je v knize velmi přítomný. Stránky Asturiasova díla jsou plná idiomů, negramotností, starých forem, zajímavých sémantických změn uvnitř rozhovorů, podstatně nasáknutých užíváním tvaru *vos* místo *tú*.¹¹⁸

Metafory

Metafory se objevují v díle velmi často. „Metafora je v podstatě zkrácené přirovnání různých nápadů spojené v jednu myšlenku.“¹¹⁹

- La ciudad apuraba la naranjada del crepúsculo.(s. 139) (Město srkalo oranžádu soumraku (s. 31))
- Una confusa palpitation de sien herida por los disparos tenía el viento, que no lograba arrancar a soplidos las ideas fijas de las hojas de la cabeza de los árboles.(s. 161) (Škubavými záchvěvy skráně zraněné výstřely tetelil se pofukující vítr, jemuž se nedařilo vyrvat dechem stromům z hlavy utkvělé myšlenky, změt’ jejich listů.(s. 53))

¹¹⁷ OSORIO, Nelson, Cit. d., s. 901

¹¹⁸ BELLINI, Giuseppe. Cit. d., s. 60 (”*Queda por subrayar aún en El Señor Presidente la originalidad del diálogo fiel al habla de los varios tipos sociales que intervienen en la novela, pero sobre todo al elemento popular que está más presente en el libro. Las páginas de la obra de Asturias son ricas en modismos, en idiotismos, en formas regresivas, en interesantes cambios semánticos dentro de un diálogo impregnado esencialmente del „voseo“.*“)

¹¹⁹ ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*, Introducción, s. 57 (”*La metáfora es básicamente la comparación abreviada de ideas diversas fundidas en un pensamiento único.*“)

- Las noches de abril son en el trópico las viudas de los días cálidos de marzo, oscuras, frías, despeinadas, tristes.(s. 179) (Vdovami horkých březnových dní jsou noci tropických dubnů, temné, chladné dubové noci s rozevlátými kadeřemi...(s. 70))
- La noche traía la lengua fuera. Una lengua de campo húmedo.(s. 297) (Noc vyplazovala jazyk. Jazyk vlhkých plání.(s. 194))
- La leña verde no arde tranquila; habla como cotorra, suda, se contrae, ríe, llora...(s. 298) (Svěží dřevo nehoří klidně, povřískává jako papouščí samička, vydává ze sebe pot, svíjí se, směje se, pláče...(s. 195))
- A la tierra se le contaban las costillas en los aguazales secos, flaca, sin invierno. (s. 363) (Zemi jsi mohl spočítat žebra, byla vyhublá, dosud ji neožívovala žírná roční doba.(s. 262))

SROVNÁNÍ DIKTÁTORŮ A ZÁVĚR

Cílem této práce bylo srovnat dvě postavy diktátora ve dvou odlišných románech hispanoamerické literatury, najít a vyzdvihnout jejich rozdílnosti. A skutečně, oba romány i oba diktátoři se liší.

Kozlova slavnost i *Pan prezident* se od sebe v mnohém liší. *Pan prezident* patří mezi jeden z prvních románů s diktátorskou tematikou, zatímco *Kozlovu slavnost* můžeme považovat za jeden z nejnovějších románů tohoto typu.

Nejvýraznějším rozdílem je podle mého názoru způsob zobrazení diktátora. V *Kozlově slavnosti* od počátku známe postavu diktátora, víme, že se jedná o Rafaela Trujilla. Známe historické souvislosti, které se zmiňují i v románu (například vyvraždění Hait'ánů). Naopak v *Panu prezidentovi* není vůdcovo jméno ani jednou zmíněno a jeho totožnost usuzujeme „jen“ z informací o autorově životě a z podoby s Estrada Cabrerou. Rafael Trujillo vystupuje v knize jako samostatná postava, sledujeme jeho myšlenky, jeho rozhodování, je jedním z vypravěčů děje. Pan prezident naopak nevystupuje v díle jako hlavní postava, nemůžeme poznat jeho myšlenky. Místo toho sledujeme jakousi atmosféru, kterou pan prezident šíří po celé zemi a která je přítomna v celém románu. Je to, jako kdyby byl pan prezident přítomen v každé scéně.

Typický znak diktátorů zobrazených v literatuře je pocit absolutní nadřazenosti a zároveň pocit kompletní jistoty sami se sebou.¹²⁰ Tyto dva znaky lze podle Any Gallego Cuiñas nalézt již v *Tyranovi Banderasovi* a *Panu prezidentovi*, ačkoliv ještě ne v plné míře. V *Panu prezidentovi* již toho o diktátorovi víme více, jedná se ovšem spíše o satirický text, který zobrazuje karikaturu a bestializaci diktátora. Zatím není zřetelný pocit samoty ani obrovská osobní moc vládce. Popisuje se diktatura a její vliv na obyvatele země, ale diktátor hraje ve skutečnosti vedlejší roli. To, co v tomto díle nejvíce upoutává pozornost, není diktátor, nýbrž styl a nové literární techniky, které čtenáři napomáhají k vžití se do atmosféry diktatury, ve které lidé trpí.¹²¹

V pozdějších románech o diktátorovi, například v *Kozlově slavnosti*, se spisovatel již zabývá samotným diktátorem beze strachu a zobrazuje ho v psychologické hloubce.¹²² Kromě toho bývá popisována i rodina vládce, jeho spolupracovníci, podřízení, privilegovaní a další. Dozvídáme se tak mnoho informací o jeho životě.¹²³

¹²⁰ GALLEGO CUIÑAS, Ana. Cit. d., s. 31

¹²¹ Tamtéž, s. 33 - 34

¹²² Tamtéž, s. 35

¹²³ Tamtéž, s. 36

Oba diktátoři vyvolávají napětí, strach, úzkost, oba se opírají o velmi propracovaný systém nedemokratického režimu. Oba mají svého oblíbence, Trujillo má Johnnyho Abbese Garcíu a pan prezident Miguela Cara de Ángel. Režimy se podle mého také trochu liší ve své průhlednosti. V režimu Trujilla lidé vědí, jestli jsou v milosti či ne, zatímco v režimu pana prezidenta nikdo neví, jak na tom je. Nikdo neví, jestli právě jemu pan prezident říká pravdu, anebo ne. Trujillo je ochoten udělat vše pro dobro země (jak tomu on sám říká) a vše dělá relativně veřejně, zatímco v případě pana prezidenta je vše zahaleno v jakési mlze vytvořené ze lži a absurdity. Lidé nemohou věřit ani vlastnímu služebnictvu, zatímco v *Kozlově slavnosti* lidé vědí, komu by neměli věřit. Těch osob je sice mnoho, ale alespoň si toho jsou vědomi. Trujillo má propracovaný systém tajné policie, která pracuje pro něj. Tajná policie v *Panu prezidentovi* pracuje bůhví pro koho. Každý je jen pěšákem ve hře, kterou hraje pan prezident sám se sebou.

Další rozdíl vidím v prezentaci samotných vládců. Trujillo je vždy perfektně upraven, vystupuje jako jakýsi polobůh, člověk bez jediné chybičky, který nikdy není unaven a dokáže vše. Pan prezident se naopak ukáže i jako člověk, opilý, zvracející na vlastní tělo i oblečení před svými podřízenými, což je něco, co by Trujillo nikdy nedopustil. Navíc, pan prezident má strach o svou pozici a o svůj život. Trujillo si je oproti tomu jist svou mocí a režimem.

Zatímco v *Panu prezidentovi* je tyran popisován vševědoucím vypravěčem, v *Kozlově slavnosti* je Trujillo čtenáři přiblížen hned skrze několik postav. Novinkou je také to, že diktátor a jeho režim jsou popisováni z pohledu přívrženců režimu, kteří se ale nakonec stali jeho obětí. Děj *Kozlovy slavnosti* se opírá o skutečné historické události, nejedná se o karikaturu reality.¹²⁴ V případě atmosféry *Pana prezidenta* se naopak jedná o karikaturu, o satirickou deformaci hrůzné reality. Je to román o diktatuře, ne román o diktátorovi.

¹²⁴ Tamtéž, s. 72

RESUMÉ

La presente tesis tiene como objetivo tratar el personaje del dictador en dos novelas hispanoamericanas y al final, hacer una comparación de los gobernadores, de sus regímenes y de los procedimientos literarios que utilizan los autores. La primera de estas novelas es *La Fiesta del Chivo* de Mario Vargas Llosa y la segunda es *El Señor Presidente* de Miguel Ángel Asturias. Así, en un principio esta tesis se centra en los regímenes no democráticos y en las dictaduras, que son formas de gobernar en las que una persona o pequeño grupo de personas tienen el poder absoluto. Desde la mitad del siglo XIX en América Latina surgieron muchas dictaduras, a causa de la inestabilidad después de conseguir la independencia de los países hispanoamericanos. Por lo tanto, al aparecer los caudillos y los dictadores en el mundo real, se empezarán a representar también en la literatura. La obra *Facundo* de Domingo Faustino Sarmiento se presenta como precursora de las novelas de dictadores y primeras obras que tratan sobre esta manera de gobernar. Otras obras en las que aparecen personajes de dictadores, son *Amalia* de José Mármol y *El Matadero* de Esteban Echeverría. No es casualidad que estos escritores provengan de Argentina porque los tres sufrieron el régimen de Juan Manuel Rosas, quien gobernó en Argentina entre los años 1835 y 1852. Durante su gobierno mucha gente, –y muchos escritores e intelectuales,– salieron al exilio; y allí, los “desterrados”, como se solían llamar los exiliados románticos de la región de Río de la Plata, empezaron a publicar obras que criticaban el régimen de Rosas. Pues, los escritores utilizan este tipo de literatura, en la que critican la situación de su país, como un arma para luchar en contra de estas dictaduras.

En libros de Echeverría y Mármol sí que aparece crítica del dictador y su personaje, pero todavía no mencionan un nombre concreto. Pero más tarde, en el siglo XX, y sobre todo en su segunda mitad, el género de novela del dictador se transforma un poco y este dictador ya no representa solo la atmósfera y no aparece solo como una idea en contexto, sino que ahora el dictador pasa a ser representado como un personaje de carne y huesos. La primera novela en la que aparece el dictador como personaje central es *Tirano Banderas* de Ramón del Valle-Inclán, y para muchos fue considerada como la mejor. Además, esta figura política representa un arquetipo del gobernador, que se podría aplicar a otros países hispanoamericanos. Sin embargo, aunque en las primeras obras aparezca el personaje del dictador, hay muchas diferencias entre estas novelas y aquellas de la segunda mitad del siglo XX, como por ejemplo *Otoño del patriarca* de García Márquez, *El Recurso del método* de Alejo Carpentier o *Yo, el Supremo* de Augusto Roa Bastos. La principal

diferencia es la representación del dictador, puesto que en estas novelas el lector puede entrar en los pensamientos del mismo dictador. Los lectores pueden observar todo a través del dictador y no solo desde fuera, como ocurre en el *Tirano Banderas*, o, por ejemplo, en el *El Señor Presidente*.

La novela *La Fiesta del Chivo* pertenece al grupo de novelas en las cuales sabemos mucho del dictador. Sabemos incluso de qué dictador se trata, y lo sabemos desde principio. Es decir, el dictador Rafael Trujillo es el personaje central, pero no es personaje principal, porque ese personaje es Urania Cabral, hija del senador del Chivo, que fue invitada a su fiesta privada. Se trata de una novela con muchas caras: histórica, sociológica, psicológica y también se puede considerar novela de aventuras. Es verdad que en la obra aparecen personajes históricos, pero Vargas Llosa trata con ellos como si fueran personajes ficticios. Pasó tres años y medio estudiando el contexto histórico para entender bien la situación y, sobre todo, el personaje del Benefactor. Por lo tanto, la novela es pura ficción, no una obra historiográfica. En cuanto al título de la novela, hay que destacar que hay muchos motivos que están detrás de la elección. Uno de los más interesantes, es que “el chivo”, apodo del dictador, es un animal que representa la virilidad y sexualidad. Así, sexualidad y machismo siguen estando presentes en los países latinoamericanos, y, para Trujillo, lo más importante en el mundo fue el poder y la virilidad. El chivo, además, representa la maldad y, de hecho, Trujillo se representa como diablo, como el mal en sí. Leyendo página tras página, los lectores pueden ser testigos de las prácticas de su régimen, de las torturas, de las masacres y, la injusticia. No obstante, en esta novela el lector puede ver dos Chivos distintos: el Chivo descrito por Urania es Chivo en sus mejores años, con fuerza sexual y política, mientras que el Chivo que se puede observar a través de sus asesinos o a través de él, ya es Chivo en sus últimos días, con muchísimos problemas. La dictadura de Trujillo fue bastante dura, llena de persecuciones. El dictador se sintió como la única salvación para los dominicanos, como el hijo de Dios. Todo eso lo describe Vargas Llosa utilizando diversas técnicas literarias, como por ejemplo los vasos comunicantes, el hecho de ver cierta situación de diversas perspectivas de cada personaje, los juegos con el tiempo, cambio de los narradores y la importancia de la mujer como protagonista principal.

La segunda novela, *El Señor Presidente*, es ejemplo típico de las primeras novelas del dictador. El autor se inspiró en su propia experiencia durante la dictadura de Manuel Estrada Cabrera. Originalmente escribió un cuento con el título *Los mendigos políticos* y planeó publicarlo en el periódico pero no lo hizo por falta de tiempo, y, al viajar a París, lo llevó consigo, y consiguió depurarlo. Durante su estancia en París conoció muchos autores

de vanguardia, se hizo amigo con André Breton, que con su manifiesto del surrealismo tuvo mucha influencia sobre la obra de Asturias. Entonces, la obra representa el dictador, sin embargo, este dictador no es personaje central en su obra, aunque tiene un poder enorme. Transmite cierta atmósfera llena de miedo y así el presidente está presente en cada capítulo, en cada acción de todos los personajes. Su régimen no es transparente, nadie puede estar seguro de nada y su gobierno puede caracterizarse por la absurdidad. La trama empieza cuando un mendigo mata a un coronel, y aunque otros mendigos afirmaron que fue aquel mendigo quien lo mató, a nadie le interesó la verdad y acusaron a dos personas en alto cargo. Por otro lado, como en el caso de *La Fiesta del Chivo*, los lectores pueden observar la increíble brutalidad e injusticia. De *La Fiesta del Chivo* se difiere en el hecho de que no sabemos cuándo y dónde tiene lugar la trama, a pesar de que lo podemos adivinar. El personaje del presidente es misterioso, incierto, inasible, oscuro, cruel; es la encarnación del mal. Se viste del color negro, tiene la apariencia diabólica y en la novela a menudo está descrito como un anciano. Se eleva a una persona elegida por Dios, capaz de salvar el país, no obstante, tiene mucho miedo de perder su poder y su posición y, además, los lectores tienen la posibilidad de ver que no es un personaje divino, sino que se desmitifica y se revela su humanidad al descubrir su origen pobre. En cuanto a la estilística, Miguel Ángel Asturias utilizó muchos procedimientos literarios para expresar la atmósfera, o mejor dicho, la deformación caricaturesca de la realidad. No le influyó solo André Breton con el surrealismo, muy presente en la novela, sino también Valle-Inclán con su esperpento. Los personajes aparecen como unos muñecos o fánches, lo que es típico para el esperpento. Otro recurso es la bestialización: los personajes se comportan como animales. Y al revés, las cosas se reaniman, hablan, piensan. La novela está llena de onomatopeyas, de metáforas y de jitanjáforas. Muchas de las palabras, que Asturias utiliza, no tienen significado propio, tienen solo significante, solo sonido, que evoca otras cosas, ideas o sentimientos, ya concretos. Para dar más fuerza a las acciones y a los hechos, el autor repite las palabras o las sílabas.

Para concluir, debemos resaltar que estas dos novelas difieren en muchas cosas, pero lo más importante es que *El Señor Presidente* es novela de la dictadura, mientras que *La Fiesta del Chivo* es novela del dictador. En esta última nos convertimos en parte del dictador porque a través de él entramos la trama. En la primera observamos la dictadura y sus efectos en la sociedad que vive, o mejor dicho, sobrevive, bajo ella. En *La Fiesta del Chivo* lo que capta la atención es el dictador, Rafael Trujillo, pero lo que interesa al lector

en *El Señor presidente* no es personaje del presidente, sino la forma de escritura, las técnicas narrativas, las metáforas, onomatopeyas, en definitiva, la estilística.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA

ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente*. Madrid: Ediciones Cátedra, 9.a edición, 2011.

ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador, 1.a edición Madrid, 2000

ASTURIAS, Miguel Ángel. *Pan prezident*. Přel. Zdeněk Šmíd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1971.

BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004.

BELLINI, Guiseppe. *Narrativa de Miguel Ángel Asturias*. Buenos Aires, Editorial Losada, S.A., 1969.

EZROW, Natasha; FRANTZ, Erica. *Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders*. New York: The Continuum, 2011.

GALLEGO CUIÑAS, Ana. *Fiesta del chivo de Mario Vargas Llosa*. Berriozar: Cénlit, 2008.

GOIC, Cedomil. *El Señor Presidente de Miguel Ángel Asturias*, Historia y crítica de la literatura hispanoamericana, t.III, Época Contemporánea (Editorial Crítica, Barcelona, 1988, pp. 368-371), In ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador.

LISCANO, Juan. *Sobre El Señor Presidente y otros temas de la dictadura*, Cuadernos Americanos, núm. 98, México, marzo-abril de 1958, pp. 63-75, In ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador.

NAVAS RUIZ, Ricardo. *El Señor Presidente: de su genesis a la primera edición crítica*. In ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador.

OPATRNÝ, Josef. *Amerika v proměnách staletí*. Praha: Nakladatelství Libri, 1998.

OSORIO, Nelson. *Lenguaje narrativo y estrucura significativa de El Señor Presidente de Asturias*, Escritura 5/6, Caracas, enero a diciembre de 1978, pp. 99-156. In ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador.

PACHECO, Carlos. *Narrativa de la Dictadura y Crítica Literaria*. Caracas: Fundación Centro de Estudios Latinoamericanos Rómulo Gallegos, 1987.

SHAW, Karl. *Šílenství mocných*, Přel. Zdeněk Hajník. Praha: Metafora, 2005

The new encyclopaedia Britannica. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 2003

USLAR PIETRI, Arturo. *Yo asistí al nacimiento de El Señor Presidente*. In ASTURIAS, Miguel Ángel. *El Señor Presidente: edición crítica*, Gerald Martin, coordinador.

VARGAS LLOSA, Mario. *La Fiesta del Chivo*. 14. ed. Madrid: Alfaguara, 2002.

VARGAS LLOSA, Mario. *Kozlova slavnost*, Přel. Petr Zavadil. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2006

WILLIAMS, Raymond L. *Vargas Llosa: otra historia de un deicidio*. 1. ed. Colonia del Valle: Taurus, 2001

ZULUAGA, Conrado. *Novelas del dictador, dictadores de novela*. Bogotá: Carlos Valencia Editores, 1977.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

BONNET, Mauricio. *La fiesta del chivo: Mario Vargas Llosa revive en esta novela al dictador dominicano Leonidas Trujillo*. [online]. [cit. 13-02-02]. Dostupné z:

<http://m.semana.com/cultura/articulo/2-la-fiesta-del-chivo/84153-3>

HERERRA CAMPOS, Marco. *Reseña de La Fiesta del Chivo de Mario Vargas Llosa*, Revista signos, v. 33 n. 48, Valparaíso, 2000. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: http://www.scielo.cl/scielo.php?pid=S0718-09342000004800012&script=sci_arttext

MONTANER, Alberto, Carlos. *La mejor novela latinoamericana del siglo XX*, La Prensa, El diario de los nicaragüenses, 2000. [online]. [cit. 2013-01-25]. Dostupné z: <http://archivo.laprensa.com.ni/archivo/2000/septiembre/20/opinion/>

PAULINO DE LANIS, Cláudia, Las técnicas narrativas en La fiesta del Chivo de Mario Vargas Llosa, s. 479. [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z: http://www.letras.ufmg.br/espanhol/Anais/anaais_paginas_%200-502/Las%20t%20E9cnicas.pdf

Radio EL ESPECTADOR, Uruguay, rozhovor s M. V. Llosa. [online]. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z: <http://www.espectador.com/text/especial/vargasll.htm>

ZAMBRANO, Gregory. *Mario Vargas Llosa y la política de la violencia en América Latina*. In FORGUES, Roland {ed.], *Mario Vargas Llosa, escritor, ensayista, ciudadano y político*,

Lima, Editorial Minerva, 2001, pp. 277-301. [online]. [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: http://www.saber.ula.ve/bitstream/123456789/16434/1/mario_vargas.pdf